

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Cecilia Thuresson

En ny penningtvättslag, en effektivare penningtvättslag?

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Helén Örnemark Hansen

Termin för examen: Period 1 VT2016

INNEHÅLL

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 BAKGRUND	6
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
1.3 AVGRÄNSNINGAR	7
1.4 METOD OCH MATERIAL	9
1.5 EFFEKTIVITET	10
1.6 FORSKNINGSLÄGE	10
1.7 DISPOSITION	11
2 PENNINGTVÄTT OCH FINANSIERING AV TERRORISM I SVENSK RÄTT	13
2.1 PENNINGTVÄTT	13
2.2 FINANSIERING AV TERRORISM	14
2.3 OMFATTNING	15
2.4 PENNINGTVÄTTSLAGENS UTVECKLING OCH GÄLLANDE RÄTT	16
2.4.1 <i>All crimes approach</i>	16
2.4.2 <i>Riskbaserat förhållningssätt</i>	16
2.4.3 <i>Kundkännedom</i>	17
2.4.4 <i>Verklig huvudman</i>	18
2.4.5 <i>Personer i politiskt utsatt ställning</i>	18
2.4.6 <i>Granskningskyldighet</i>	19
2.4.7 <i>Självtvätt</i>	19
2.4.8 <i>Finansiella aktörer</i>	19
2.5 RÄTTSVERKNINGAR	20
3 BESLUT FRÅN FINANSINPEKTIONEN	23
3.1 NORDEA	23
3.1.1 <i>Riskbedömning</i>	24
3.1.2 <i>Kundkännedom</i>	25
3.1.3 <i>Personer i politiskt utsatt ställning</i>	26
3.1.4 <i>Gransknings- och dokumentationsskyldighet</i>	26
3.1.5 <i>Ingripande</i>	27
3.2 HANDELSBANKEN	28
3.2.1 <i>Riskbedömning</i>	29
3.2.2 <i>Kundkännedom</i>	29
3.2.3 <i>Gransknings- och dokumentationsskyldighet</i>	30
3.2.4 <i>Ingripande</i>	31
3.3 SAMMANFATTNING	31
4 RISKER FÖR LEGALA SEKTORER ATT UTNYTTJAS FÖR PENNINGTVÄTT	32
4.1 PENNINGTVÄTTENS TRE FASER	32
4.2 PENNINGTVÄTT I LEGALA SEKTORER	33
4.2.1 <i>Brottsrelaterad penninghantering</i>	33
4.2.2 <i>Finansiell sektor</i>	34
4.2.3 <i>Rådgivarsektorn</i>	35
4.2.4 <i>Handels- och tjänstesektorn</i>	36

4.3	SAMMANFATTNING	39
5	FÖRSLAG TILL EN NY PENNINGTVÄTTSLAG.....	41
5.1	INTERNATIONELLA BESTÄMMELSER OCH REKOMMENDATIONER	41
5.1.1	<i>EU:s fjärde penningtvättsdirektiv</i>	41
5.1.2	<i>The Financial Action Task Force</i>	42
5.2	UTREDNINGENS FÖRSLAG TILL EN NY PENNINGTVÄTTSLAG	43
5.2.1	<i>Definition</i>	44
5.2.2	<i>Riskbaserad ansats</i>	44
5.2.3	<i>Kundkännedom</i>	45
5.2.3.1	Åtgärder för kundkännedom.....	46
5.2.3.2	Mindre möjlighet att tillämpa förenklade åtgärder	48
5.2.3.3	Skärpta åtgärder för korrespondentbankförbindelser	49
5.2.3.4	Tidpunkt för kundkännedom.....	49
5.2.3.5	Införande av register över verkliga huvudmän i juridiska personer.....	50
5.2.3.6	Person i politiskt utsatt ställning	52
5.2.3.7	Ny bestämmelse om överföring av medel	52
5.2.3.8	Verksamhetsutövare som tillhandahåller speltjänster	53
5.2.3.9	Kundkännedom vid kontanthantering	54
5.2.3.10	Begränsning av undantag för klientmedelskonto	54
5.2.3.11	Konsekvenser av bristande kundkännedom	55
5.2.4	<i>Granskning och rapportering</i>	56
5.2.5	<i>Finansiering av terrorism</i>	57
6	SAMMANFATTANDE JÄMFÖRELSE	58
7	ANALYS	61
7.1	EN UTÖKAD RISKBASERAD ANSATS	61
7.2	FLER SITUATIONER KOMMER ATT KRÄVA KUNDKÄNNEDOMSÅTGÄRDER	61
7.3	GRANSKNING AV AKTIVITETER.....	64
7.4	ÖVRIGA ASPEKTER	64
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	66
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	69

Summary

Large scale money laundering may weaken the confidence in the financial market, which could harm the entire economy. The Anti-Money Laundering Act is an administrative law that stipulates how financial- and other agents, who face a threat of being used for money laundering and financing of terrorism, shall act in order to reduce the risk of being used in money laundering.

Banks are one of the financial agents that need to comply with The Anti-Money Laundering Act. Banks are essential in a well-functioning economy and face a large threat of being used for money laundering and financing of terrorism. Finansinspektionen (FI) conducts supervision of Swedish banks compliance with The Anti-Money Laundering Act. During the spring of 2015 FI took action against two large Swedish banks. FI assessed that these banks didn't comply in a satisfactory manner with The Anti-Money Laundering Act. Therefore these banks were running the risk of being used for money laundering and financing of terrorism without having opportunity to discover it. These banks were given a remark and a warning, combined with a fine of several millions each.

The Swedish National Council for Crime Prevention (Brå) is a Swedish government agency, which has made several reports on money laundering. The most recent was published in December 2015, in which Brå tried to identify risks in different sectors and made suggestions on measures to prevent money laundering.

Sweden has an obligation to implement EU's Anti-Money Laundering Directives. The fourth directive needs to be implemented by summer 2017, at the latest. As a consequence the Swedish government ordered a commission to review the Anti-Money Laundering Act, implement The Fourth EU Anti-Money Laundering Directive and make sure Swedish law

complies with The Financial Action Task Force's revised recommendations. The commission is called The 2015 Anti-Money Laundering Commission and they gave their report to the government in January 2016. The commission proposed the introduction of a new Anti-Money Laundering Act. The purpose of this thesis is to analyse the proposal for a new Anti-Money Laundering Act and compare it to previous legislation. The analysis is made in light of The Swedish National Council for Crime Prevention's last report on money laundering and the actions taken against two large Swedish banks.

Some changes will be introduced in the new Anti-Money Laundering Act. The changes involve risk, in most cases Brå and the commission have a shared view on how these risks could be mitigated. Several suggestions in the commission report can hopefully make it easier for banks to comply with The Anti-Money Laundering Act, reduce the amount of money being laundered and increase chances of discovering money laundering. At the same time these changes may lead to that both banks and society need to increase the resources allocated for prevention of money laundering.

Sammanfattning

Penningtvätt i stor omfattning kan försvaga förtroendet för finansmarknaden, vilket på sikt kan skada hela ekonomin. Penningtvättslagen är en administrativ lagstiftning som omfattar finansiella och andra aktörer som riskerar att utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Lagen innehåller bestämmelser som dessa finansiella aktörer ska efterleva för att minska risken för att utnyttjas.

En av de aktörer som omfattas av penningtvättslagen är banker. Banker är grundläggande i en fungerande ekonomi och löper en stor risk att utnyttjas för penningtvätt. Finansinspektionen är tillsynsmyndighet för svenska bankers efterlevnad av penningtvättslagen. Under våren 2015 vidtog FI åtgärder mot två svenska storbanker som de bedömde inte efterlevde penningtvättslagen på ett tillfredsställande sätt. Bankerna riskerade därför att utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism utan att ha möjlighet att upptäcka det. FI delade ut en anmärkning och en varning, båda förenade med miljonbötesbelopp.

Brottsförebyggande rådet är en myndighet som tagit fram flera rapporter om penningtvätt. Den senaste rapporten kom i december 2015 och heter *Penningtvätt och annan penninghantering*. Brå har i rapporten försökt identifiera olika sektors utsatthet och kommit med förslag åtgärder för att förhindra penningtvätt.

Sverige har en skyldighet att implementera EU:s penningtvättsdirektiv. Det fjärde penningtvättsdirektivet ska vara implementerat i svensk rätt senast sommaren 2017. Regeringen beställde därför en utredning som skulle se över den nuvarande penningtvättslagen, implementera det fjärde penningtvättsdirektivet samt se till att svenskt rätt efterlever The Financial Action Task Force's reviderade rekommendationer. Utredningen kallas 2015-års penningtvättsutredning och de lämnade sitt betänkande till

regeringen i januari 2016. Utredningen föreslår införandet av en ny penningtvättslag. Syftet med denna uppsats är att undersöka förslaget till en ny penningtvättslag och jämföra med tidigare lagstiftning. Undersökningen genomförs med bakgrund av Brå:s senaste rapport om penningtvätt och FI:s beslut mot två storbanker.

Förslaget till en ny penningtvättslagen kommer att innebära vissa förändringar. På flertalet punkter delar Brå och utredningen bedömningen av vilka risker som finns och hur dessa kan minskas. Det finns flera förslag till ändringar i utredningen som förhoppningsvis kan göra det lättare för banker att efterleva penningtvättslagen, minska penningtvätten och öka chanserna att upptäcka misstänkt penningtvätt. Samtidigt kan dessa ändringar leda till att både banker och samhället behöver utöka de resurser som används för att motverka penningtvätt.

Förkortningar

BNP	Bruttonationalprodukt
BrB	Brottsbalken (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Ekobrott	Ekonomisk brottslighet
EU	Europeiska unionen
FATF	The Financial Action Task Force
FI	Finansinspektionen
IMF	International Monetary Fund
PEP	Person i politiskt utsatt ställning (Politically Exposed Persons)
SOU	Statens offentliga utredningar
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Våren 2015 avslutades Finansinspektionens utredning av de svenska storbankernas efterlevnad av penningtvättslagen. Två svenska storbankers efterlevnad bedömdes vara så pass dålig att de har kunnat utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism, utan att de haft möjlighet att upptäcka det.¹ En utav de punkter som FI fann särskilt allvarlig var bankernas storlek. Tillsammans hade dessa banker år 2014 en omsättning på 108,4 miljarder kronor.² I Sverige uppskattas penningtvätten uppgå till cirka 130 miljarder kronor per år.³ Det är viktigt att vidta åtgärder för att försöka förhindra att finansiella aktörer utnyttjas för penningtvätt, då omfattande penningtvätt bland annat kan skada förtroendet för finansmarknaden och ha negativa effekter på hela ekonomin.⁴

Penningtvätt har fått mycket uppmärksamhet internationellt under det senaste årtiondet och det tas ständigt nya initiativ för att försöka motverka penningtvätt. I Sverige antogs den första penningtvättslagen 1993⁵ men det har sedan dess gjorts flera lagändringar. Lagändringarna som gjorts under de senaste åren har främst syftat till att se till att Sverige efterlever sina internationella åtaganden. Så sent som i januari 2016 avslutades arbetet med 2015 års penningtvättsutredning och ett betänkande avseende en ny penningtvättslag lämnades över till regeringen.⁶ Utredningen har bland annat haft till uppgift att se över den nuvarande penningtvättslagen och se till att den efterlever Financial Action Task Force's reviderade rekommendationer samt implementerar EU:s fjärde penningtvättsdirektiv.

¹ FI Dnr 13-1784, s. 19.

² Handelsbanken 49 miljarder (FI beslut 13-1783, s. 19) och Nordea 59,4 miljarder kronor (FI beslut 13-1784, s. 20).

³ FATF (2006), s. 4. Finansinspektionen (2006), s. 4.

⁴ <http://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/#d.en.11223>.

⁵ Lag (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt.

⁶ SOU 2016:8 *Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism – fjärde penningtvättsdirektivet – samordning – ny penningtvättslag – m.m.*

Brottsförebygganderådet gav i december 2015 ut rapporten Penningtvätt och annan penninghantering.⁷ Brå hade fått i uppdrag att identifiera sektorer som är särskilt utsatta för att utnyttjas för penningtvätt och hur de utnyttjas, samt komma med förslag till hur penningtvätt kan motverkas.⁸ Syftet med 2015-års penningtvättsutredning och Brå:s rapport är snarlika, men i utformandet av förslaget till en ny lag har inte Brå:s rapport utnyttjats. Utredningen har istället utgått från det fjärde penningtvättsdirektivet och FATF:s rekommendationer. Det är därför intressant att undersöka om den nya penningtvättslagen som utredningen föreslår kan stävja de risker som Brå funnit eller påverka FI:s beslut avseende storbankerna?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka förslaget om en ny penningtvättslag och jämföra med tidigare lagstiftning. Detta kommer att undersökas med hjälp av Brå:s rapport och den kritik som FI tidigare riktat mot aktörer som omfattas av penningtvättslagen. Flera frågeställningar blir aktuella för att kunna uppfylla detta syfte.

1. Hur har Sveriges nationella penningtvättslagstiftning utvecklats och hur ser rättsläget ut idag?
2. Vilka brister i efterlevnaden av penningtvättslagen har Finansinspektionen identifierat hos finansiella aktörer?
3. Vilka legala sektorer löper störst risk att utnyttjas för penningtvätt och hur riskerar de att utnyttjas?
4. Hur vill utredningen utforma den nya penningtvättslagen och vilka internationella bestämmelser ligger bakom?

1.3 Avgränsningar

Undersökningen kommer att fokusera på de förebyggande åtgärder som verksamhetsutövare ska vidta och deras rapportering av misstänkt

⁷ Brå 2015:22, Penningtvätt och annan penninghantering.

⁸ Ibid, s. 7.

penningtvätt. Den administrativa lagstiftningen och dess sanktioner kommer att ligga i fokus, de straffrättsliga bestämmelserna och påföljderna kommer att var sekundära i denna uppsats, men kommer att behandlas kort.

Penningtvätt är och blir en allt mer internationell angelägenhet, det innebär att många organisationer arbetar för att förhindra penningtvätt bland annat FN, OECD, EU och FATF. Jag kommer i denna uppsats att fokusera på de två sistnämnda organisationerna, EU och FATF. Detta på grund av Sveriges medlemskap i dessa organisationer vilket påverkar svensk lagstiftning. FATF:s rekommendationer ligger också till grund för EU:s penningtvättsdirektiv.

Utredningen som kommer att göras i denna uppsats fokuserar på penningtvätt, men även terrorfinansiering kommer att behandlas kort i de olika avsnitten eftersom finansiering av terrorism också regleras i penningtvättslagen.

Vilka rättsverkningar som kan bli aktuella för näringsidkare regleras i egna lagar och det finns inte möjlighet att redogöra för alla. Uppsatsen är begränsad till lag om bank och finansieringsrörelse som reglerar rättsverkningar för banker som inte efterlever penningtvättslagen.

Av de fysiska och juridiska personer som omfattas av lagen kommer endast bankverksamhet att redogöras för i denna uppsats på grund av begräsning i tid och omfattning. Att det är just banker som det kommer att redogöras för beror på att det finns en stor risk att de utnyttjas för penningtvätt, samt att FI nyligen riktat kritik mot två stora banker för bristande efterlevnad av penningtvättslagstiftningen. De bestämmelser som banker bedöms ha brutit mot kommer att vara utgångspunkten i uppsatsen olika delar.

FI upptäckte vid sin granskning av storbankerna många områden som var bristfälliga men i denna uppsats kommer det endast att redogöras för de brister i efterlevnaden som gäller penningtvättslagen- och förordningen.

Därför kommer två utav de brister som FI fann inte att redogöras för och det är bristerna i efterlevnaden av EU:s sanktionsförordningar och bristande intern styrning och kontroll.

1.4 Metod och material

För att kunna besvara uppsatsens syfte krävs en genomgång av rättskällorna, det vill säga lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och annan relevant juridisk litteratur. Tillsammans utgör dessa rättskällor den rättsdogmatiska metoden.⁹ Lagförarbete framförallt SOU 2016:8 ligger till grund för denna uppsats och kommer att användas flitigt. Även juridisk litteratur, framförallt Brå 2015:22 kommer att användas för att undersöka de största riskerna för penningtvätt i legala sektorer. I övrigt kommer det att hänvisas till lagtext för att belysa dagens rättsläge och då främst Lag (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism, Lag (2014:307) om straff för penningtvättsbrott, Lag 2002:444 om straff för finansiering av allvarlig brottslighet i vissa fall och Lag (2004:297) om bank och finansieringsrörelse. Utöver detta kommer beslut från FI att gås igenom för att belysa några utav de brister som finansiella aktörer har kritiserats för. Även rekommendationer från FATF och EU:s fyra penningtvättsdirektiv kommer att användas för att visa på bakgrunden till den svenska lagstiftningen och det nya lagförslaget. FI:s föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism och den gemensamma rapport som gjordes av 16 svenska myndigheter och Advokatsamfundet 2013 kallad *Penningtvätt - en nationell riskbedömning* kommer det att hänvisas till.

Denna uppsats är en undersökning av det nya lagförslaget med en kritisk ansats och den rättsdogmatiska metoden kan användas för just detta, att kritisera det gällande rättsläget och ge förslag till förändringar.¹⁰ Det förekommer viss kritik mot den rättsdogmatiska metoden, bland annat har det diskuterats om den ens är en vetenskaplig metod utan snarare en analys

⁹ Korling och Zamboni, (Jan Kleinman), Juridisk metodlära, Lund 2013, s. 21.

¹⁰ Ibid, s. 24.

av gällande rätt med ett vetenskapligt syfte.¹¹ Men trots denna kritik, är ändå slutsatsen att dess praktiska betydelse är så pass stor att kritiken inte har någon betydelse.¹²

1.5 Effektivitet

Uppsatsen är skriven utifrån ett effektivitetsperspektiv. Med ett sådant perspektiv avses i denna uppsats att undersöka om den nya penningtvättslagen kan leda till minskad penningtvätt, att fler finansiella aktörer efterlever penningtvättslagen, eller att fler fall av misstänkt penningtvätt kan upptäckas. Sammantaget används effektivitet som ett mått på brottsprevention och lagföring. Det har diskuterats om brottsprevention numera ingår i begreppet rättssäkerhet, ett begrepp både är väl använt och omdiskuterat. Förespråkare för detta synsätt menar att det offentliga har en skyldighet att värna om enskilda människors rättigheter¹³ samt att förhindra brott. Andra menar att det är enskildas skydd mot den offentliga makten åsyftas när man talar om rättssäkerhet och då framförallt förutsägbarheten.¹⁴ Penningtvätt kan bland annat ha negativa effekter på ekonomin och därför vill man vidta åtgärder för att förhindra penningtvätt. Detta kan sägas vara den ordning som Sverige vill uppnå med hjälp av bland annat lagar. Det är då önskvärt att lagen och andra åtgärder som vidtas för att försöka uppnå detta används på ett effektivt sätt.¹⁵

1.6 Forskningsläge

Den nu gällande penningtvättslagen har behandlats i bland annat examensarbete¹⁶, skrivelser från advokatsamfundet och andra intresseorganisationer. Det finns en stor tillgång till lagtext och förarbeten och på det EU-rättsliga planet finns bland annat de fyra penningtvättsdirektiven. Brå har också kommit ut med flera rapporter om

¹¹ Jareborg, Rättsdogmatik som vetenskap, SvJT 2004, s.8.

¹² Korling och Zamboni, (Jan Kleinman), Juridisk metodlära, Lund 2013, s. 24.

¹³ Zila, SvJt 1990 s. 286, ff.

¹⁴ Zila, SvJt 1990, s. 286 ff.

¹⁵ Mellqvist, SvJt 2013 s. 753 ff.

¹⁶ Frisell, Malin, Fällande dom till varje pris?, Examensarbete, Lund VT 2015.

penningtvätt under det senaste decenniet, den senaste är enbart några månader gammal. Avseende SOU 2016:8 saknas dock forskning eftersom utredningen i skrivande stund enbart är ett par veckor gammalt.

1.7 Disposition

Bakgrundskapitlet följs av ett kapitel som behandlar svensk gällande rätt och kort om stora förändringar som skett avseende lagstiftningen under de senaste åren.

I det tredje kapitlet behandlas FI:s beslut avseende två svenska storbanker som inte ansågs ha efterlevt penningtvättslagen. Först sker en genomgång av beslutet avseende Nordea som var den bank som fick skarpast kritik och som redan tidigare hade fått en anmärkning för sin bristande efterlevnad. Beslutet gällande Handelsbanken följer, innan en kort sammanfattning av de viktigaste punkterna och de som var gemensamma för bankerna.

Brå:s senaste utredning behandlas därefter och är en genomgång av de största riskerna Brå identifierat i legala sektorer. En förklaring av penningtvättens tre faser inleder kapitlet för att ge en bakgrund på vilka olika sätt gärningspersoner bedriver penningtvätt, och när olika sektorer är i riskzonen för att utnyttjas. Sedan redogörs för riskerna i de sektorer som Brå identifierat.

Det femte kapitlet handlar om förslaget till en ny penningtvättslag (SOU 2016:8). Kapitlet inleds med en kort introduktion till EU och det fjärde penningtvättsdirektivet, samt FATF och dess rekommendationer. Sedan följer en genomgång av de största förändringarna som utredningen föreslår och hur de har påverkats av internationella bestämmelser.

I det sista kapitlet i avhandlingsdelen har jag gjort en tabell som visar vilka förändringar utredningen vill genomföra i förhållande till gällande rätt. Även Brå:s bedömningar och FI:s beslut finns med på de punkter som dessa

berört. Tabellen är till för att ge läsaren en tydlig överblick av de viktigaste slutsatserna i varje kapitel.

2 Penningtvätt och finansiering av terrorism i svensk rätt

I detta kapitel kommer jag att försöka besvara frågan hur Sveriges nationella penningtvättslagstiftning har utvecklats och hur rättsläget ser ut idag. Utgångspunkten i kapitlet är en introduktion till penningtvätt och finansiering av terrorism, samt definitionerna av dessa företeelser i den nu gällande penningtvättslagstiftningen. Sedan följer en beskrivning av rättsläget på de punkter som är relevanta för denna uppsats och några viktiga lagändringar som genomförts sedan penningtvättslagens introduktion i svensk rätt.

2.1 Penningtvätt

Syftet med penningtvätt är att få brottsvinster att se ut som pengar som tjänats på ett lagligt sätt. Brottsvinsterna kallas ibland för svarta pengar och legala pengar för vita pengar. Gärningspersoner vill tvätta svarta pengar vita. Anledningen till att gärningspersoner vill att pengarna ska framstå som vita är att de ska kunna använda pengarna på den legala marknaden. Uttrycket penningtvätt sägs härstamma från alkoholförbudstiden i USA, då fanns det mycket pengar att tjäna på bland annat langning. Kriminella behövde därför en laglig front för att kunna förklara inkomsterna. De köpte då upp tvättomater som genererade en omsättning som sedan blandades med pengar från illegal verksamhet. Sedan kunde pengarna föras in i den legala ekonomin.¹⁷ En mycket förenklad definition av penningtvätt är att det innebär åtgärder som syftar till att dölja eller omsätta vinning från brott.¹⁸ I den nu gällande penningtvättslagen är definitionen betydligt mer utförlig och penningtvätt definieras som:

¹⁷ Brå 2015:22, s. 14.

¹⁸ Grahn, mfl., Åtgärder mot penningtvätt m.m., s. 21.

”Sådana åtgärder a) med brottsligt förvärvad egendom, som kan medföra att egendomens samband med brott döljs, att den brottslige får möjlighet att undandra sig rättsliga påföljder eller att återanskaffandet av egendomen försvåras, samt sådana åtgärder som innefattar förfogande över och förvärv, innehav eller brukande av egendomen b) med annan egendom än som avses i a), om åtgärderna är ägnade att dölja att någon har berikat sig genom brottslig gärning.”¹⁹

2.2 Finansiering av terrorism

Penningtvättslagen reglerar utöver penningtvätt även finansiering av terrorism. Det är därför svårt att undersöka penningtvättslagen utan att beröra finansiering av terrorism. Anledningen till detta samband är att båda brotten syftar till att utnyttja det finansiella systemet för illegala ändamål. En skillnad mellan finansiering av terrorism och penningtvätt, är att om det är penningtvätt det handlar om vill gärningspersonen dölja var pengarna kommer ifrån medan vid finansiering av terrorism vill gärningspersonen dölja vad pengarna ska användas till. Finansiering av terrorism kan även ske med legala medel.²⁰

Terrorfinansiering hamnade högt upp på den politiska agendan i hela världen efter den 11 september 2001. Vilket kan illustreras med att FATF som tidigare enbart behandlat penningtvätt, fick ett utökat mandat för att även ta fram rekommendationer om åtgärder för att förhindra finansiering av terrorism. FATF:s rekommendationer ligger idag till grund för många länders nationella regler för att motverka finansiering av terrorism. Sverige och andra EU-länder måste även förhålla sig till EU-rätten. Ett exempel på detta är EU:s sanktionslistor med personer och organisationer som anses ha kopplingar till terrorism. Svenska banker är förbjudna att göra affärer med dessa för att undvika att de utnyttjas för terrorfinansiering och har en

¹⁹ Lag 2009:62 om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism, 1 kap 5§ 6p.

²⁰ SOU 2016:8, s. 55.

skyldighet att kontrollera officiella register och även i övrigt försöka förhindra finansiering av terrorism.²¹

Finansiering enligt penningtvättslagen innebär ”*insamling, tillhandahållande eller mottagande av tillgångar*”.²² Vilka gärningar som anses vara terrorism och är förbjudna att finansiera regleras i *lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall*. Terrorism kan ta många olika skepnader, till exempel nämns kidnappning, mord, flygplanskapningar och tagande av gisslan. Det som förenar alla handlingarna är att syftet med dem är att sprida skräck hos befolkningen.²³ För att kunna dömas för finansiering av terrorism behöver finansiären ha som syfte eller veta vad tillgångarna kommer användas till.²⁴

2.3 Omfattning

Det är svårt att veta hur omfattande penningtvätten är eftersom det saknas säker statistik över hur mycket pengar som faktiskt tvättas i Sverige och internationellt. De siffror som finns tillgängliga om den totala mängden penningtvätt är grova uppskattningar gjorda av olika internationella och nationella organisationer. Utöver dessa uppskattningar kan man titta på antalet anmälningar av misstänkt penningtvätt som görs. Under år 2014 rapporterades 9 138 stycken misstänkta transaktioner till Finanspolisen, transaktioner som sammanlagt motsvarade över 7 miljarder kronor.²⁵ FI beräknar dock denna siffra till en bråkdel av den summa som egentligen tvättas varje år. Med hjälp av information från FI och FATF uppskattades penningtvätten i Sverige år 2006 uppgå till 130 miljarder kronor. Även IMF har försökt uppskatta penningtvätten i världen och kom år 1998 fram till att två till fem procent av världens BNP tvättas varje år, en uppskattning är aktuell än idag.²⁶ UNDOC uppskattade penningtvätten år 2011 till 2,7

²¹ <http://www.peningtvatt.se>.

²² Lag (2009:62), 1 kap 5 § 4p.

²³ Lag (2002:444), 2 §.

²⁴ Lag (2009:62), 1 kap 5 § 4p.

²⁵ Finanspolisens årsrapport 2014, s. 13.

²⁶ Penningtvätt en nationell riskbedömning, s. 8.

procent av världens BNP, vilket skulle innebära att 96 miljarder kronor tvättas i Sverige varje år.²⁷

2.4 Penningtvättslagens utveckling och gällande rätt

Penningtvättslagstiftningen har som tidigare nämnts genomgått många förändringar sedan dess införande. I följande avsnitt kommer en redogörelse för de viktigaste förändringarna och kort om hur de påverkat området.

2.4.1 All crimes approach

En viktig förändring som gjorts i penningtvättslagen var införandet av ett så kallat all crimes approach. Den första penningtvättslagen²⁸ som kom omfattade endast åtgärder för att förhindra penningtvätt av pengar från drog- och narkotikahandel. Numera syftar penningtvättslagen till att förhindra tvätt av pengar från alla typer utav brott. Denna ändring gjordes i samband med det andra penningtvättsdirektivet och kallas internationellt för ”all crimes approach”.²⁹

2.4.2 Riskbaserat förhållningssätt

Det riskbaserade förhållningssättet innebär att de åtgärder som finansiella aktörer ska vidta för att motverka att de utnyttjas för penningtvätt ska anpassas efter den risk som verksamheten är utsatt för.³⁰ Verksamhetsutövarna först måste avgöra vilken risk en kund eller annan samarbetspartner medför och sedan anpassa de åtgärder som vidtas. Det finns vissa riktlinjer för vilka personer eller egenskaper som kan medföra en stor risk. Det riskbaserade förhållningssättet är en del av svensk rätt i och med lag om penningtvätt och finansiering av terrorism³¹ som trädde i kraft 2009. Bakgrunden till denna lag är det tredje penningtvättsdirektivet i vilket

²⁷ Penningtvätt en nationell riskbedömning, s. 9.

²⁸ Lag 1993:768.

²⁹ SOU 2012:12 Penningtvätt - kriminalisering, förverkande och dispositionsförbud, s. 154.

³⁰ Penningtvätt en nationell riskbedömning, s. 12.

³¹ Lag (2009:62).

det riskbaserade förhållningssättet introducerades. Implementeringen i svensk rätt innebar en stor förändring för den svenska lagstiftningen.³²

2.4.3 Kundkännedom

Riskbedömningen påverkar bland annat vilka åtgärder en verksamhetsutövare ska vidta för att uppnå kundkännedom. Kundkännedom innebär att banken ska ta reda på vem kunden är och vilket syfte kunden har med sina affärer. På detta sätt vill man upptäcka om kunden tvättar pengar eller finansierar terrorism. De åtgärder som till exempel en bank ska vidta är att kontrollera kundens identitet genom att granska tillförlitliga identitetshandlingar. Banken ska även kontrollera om det finns en annan verklig huvudman och kontrollera dennes identitet, samt om det är en juridisk person utreda dennes ägarförhållanden och kontrollstruktur. Banken ska även inhämta information om affärens syfte och art samt vidta åtgärder för att undersöka om kunden eller den verkliga huvudmannen är en person i politiskt utsatt ställning.³³ Detta är de så kallade grundläggande åtgärderna. Banker har en skyldighet att vidta åtgärder för att uppnå kundkännedom och denna ska anpassas efter den risk banken anser att kunden medför. För att detta ska kunna göras krävs det att det har gjorts en korrekt riskbedömning av alla kunder. Om man vid riskbedömningen kommer fram till att kunden inte medför en hög risk räcker det att banken vidtar grundläggande åtgärder för att uppnå kundkännedom.

Om en kund medför en hög risk ska det vidtas skärpta åtgärder för att uppnå kundkännedom. Skärpta åtgärder innebär i penningtvättslagen att de ska vara mer omfattande än de grundläggande åtgärderna.³⁴ Penningtvättslagen erbjuder också viss ledning för vem som ska anses medföra en förhöjd risk. Personer i politiskt utsatt ställning är ett exempel på personer som ska anses utgöra en högre risk.³⁵

³² Penningtvätt en nationell riskbedömning, s. 12.

³³ Lag (2009:62), kap 2 § 3.

³⁴ Ibid, kap 2 § 6 st 1 men 2.

³⁵ Ibid, kap 2 § 6 a.

2.4.4 Verklig huvudman

En del av att verksamhetsutövare ska uppnå kundkännedom är kontroll av den verkliga huvudmannens identitet.³⁶ Den verkliga huvudmannen är den som ytterst kontrollerar kunden och om detta är en juridisk person ska verksamhetsutövaren också ”utreda kundens ägarförhållanden och kontrollstruktur”.³⁷ Den verkliga huvudmannen behöver identifieras för att verksamhetsutövaren ska kunna göra en adekvat riskbedömning av kunden, samt för att kunna avgöra affärsrelationen eller transaktionens syfte och art på ett rättvisande sätt. Den verkliga huvudmannen måste också identifieras för att kunna utesluta att kunden inte är en PEP.

2.4.5 Personer i politiskt utsatt ställning

En person som har eller har haft en viktig offentlig funktion i ett land eller haft en funktion i ledningen i en internationell organisation anses vara en person i politiskt utsatt ställning.³⁸ En PEP kan till exempel vara ett justitieråd, en minister, en stats- eller regeringschef. Dessa personer anses enligt penningtvättslagen medföra en större risk för penningtvätt och finansiering av terrorism. Gällande PEP krävs alltid att banken vidtar skärpta åtgärder för att uppnå kundkännedom.³⁹ Om personen inte längre är en PEP ska denna trots det anses medföra en hög risk i åtminstone 18 månader efter att den har avslutat sin tjänst, eller tills den inte längre anses medföra en risk för att utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism.⁴⁰ Även familjemedlemmar och kända medarbetare anses medföra en förhöjd risk och skärpta åtgärder ska vidtas tills den som är PEP inte längre anses utgöra en hög risk.⁴¹

³⁶ Lag (2009:62), kap 2 § 3 st1 p2.

³⁷ Ibid, kap 2 § 3 st 2.

³⁸ Ibid, kap 1 § 5 p 7.

³⁹ Ibid, kap 2 § 6a.

⁴⁰ Ibid, kap 2 § 7b.

⁴¹ Ibid, kap 2 § 7a.

2.4.6 Granskningsskyldighet

För att kunna upptäcka penningtvätt eller terrorfinansiering eller misstänkt sådan kräver lagstiftningen att verksamhetsutövare granskar transaktioner.⁴² Granskningen ska baseras på den riskbedömning som verksamhetsutövaren gjort av kunden och de åtgärder som vidtagits för att uppnå kundkännedom. Om en transaktion verkar misstänkt ska de åtgärder och beslut som verksamhetsutövaren vidtar med anledning av detta dokumenteras.⁴³ Efter granskningen ska, om misstanke kvarstår, verksamhetsutövaren inte genomföra affären och lämna in uppgifterna till Polismyndigheten. Verksamhetsutövaren får dock genomföra transaktionen om det skulle förhindra framtida utredning om misstanken röjdes för kunden.⁴⁴

2.4.7 Självtvätt

Sedan 2014 är ett fenomen som kallas självtvätt kriminaliserat i svensk rätt.⁴⁵ Självtvätt innebär att den som tvättar pengarna även begår förbrottet, alltså det brott som genererar ekonomisk vinning så att det finns pengar som behöver tvättas. Tidigare ansågs penningtvätt som härrörde från eget brott som en medbestraffad gärning, vilket medförde att gärningspersonen dömdes för förbrottet men kunde inte dömas för penningtvätt.⁴⁶ Idag har det ingen betydelse om man tvättar pengarna från sitt eget eller någon annans brott. Självtvätt var kriminaliserat i flertalet andra länder redan tidigare och innebar en stor förändring av det kriminaliserade området vid införandet.⁴⁷

2.4.8 Finansiella aktörer

Penningtvättslagen är ett administrativt regelverk som reglerar vilka åtgärder finansiella aktörer ska vidta för att minska risken att utnyttjas för penningtvätt. Lagen omfattar dock inte alla finansiella aktörer utan i lagens 2 § anges vilka fysiska och juridiska personer som omfattas av lagen. Det är

⁴² Lag (2009:62), kap 3 § 1 st 1.

⁴³ FI Beslut, Dnr 13-1784, s. 10.

⁴⁴ Lag (2009:62), kap 3 § 1.

⁴⁵ SFS 2014:307.

⁴⁶ SOU 2012:12, s. 149.

⁴⁷ Ibid, s. 191 ff.

i dagsläget 20 stycken aktörer som omfattas. Banker och andra tillståndspliktiga finansiella företag, revisorer och advokatbyråer är några exempel på verksamhetsutövare som omfattas av penningtvättslagen och har en skyldighet att efterleva den.⁴⁸

2.5 Rättsverkningar

Det finns ett antal olika rättsverkningar som kan bli aktuella vid överträdelser av penningtvättslagstiftningen. Det finns straffrättsliga påföljder för penningtvättsbrott och rättsverkningar som kan bli aktuella för näringsidkare som inte efterlever penningtvättslagen. De straffrättsliga påföljderna står inte i fokus i denna uppsats men kommer kort att redogöras för. Det är istället rättsverkningar för näringsidkare som är viktiga i denna uppsats. Vilka rättsverkningar som kan bli aktuella för näringsidkare regleras i egna lagar och det finns inte möjlighet att redogöra för alla. Uppsatsen är begränsad till banker och rättsverkningarna i lag om bank- och finansieringsrörelse.

Straff för penningtvättsbrott regleras i en separat lag sedan 2014.⁴⁹ Detta är en följd av att finansiering av terrorism har en separat lag som reglerar straff för finansiering av terrorism. Det ansågs därför passande att även straff för penningtvätt reglerades i en lag separat från de administrativa bestämmelserna i penningtvättslagen. Bakgrunden till lagen var en vilja att göra en mer ändamålsenlig och lättillgänglig reglering.⁵⁰ Den mest ingripande påföljden för penningtvättsbrott är fängelse. Den som döms för penningtvättsbrott av normalgraden kan få fängelse i upp till två år.⁵¹ Om brottet anses som grovt kan det ge fängelse i upp till sex år.⁵² Ringa brott kallas penningtvättsförseelse och ger böter eller fängelse upp till sex månader.⁵³ Även näringsutövare kan dömas till fängelse om verksamheten används för penningtvätt, då det utgör näringspenningtvätt vilket kan ge

⁴⁸ Lag (2009:62), kap 1 §2, p 1, 10, 13,14.

⁴⁹ Lag (2014:307), om straff för penningtvättsbrott.

⁵⁰ SOU 2012:12, s. 48.

⁵¹ Lag (2014:307), § 3.

⁵² Ibid, § 5.

⁵³ Ibid, § 6.

fängelse i upp till två år. Grov näringspenningtvätt ger fängelse i lägst sex månader och högst sex år.⁵⁴ Även försök, förberedelse och stämpling är straffbelagt om det inte är att anses som ringa och döms enligt brottsbalkens 23 kapitel.⁵⁵

Pengar eller egendom som varit föremål för penningtvätt ska med vissa undantag förverkas. Detta gäller även egendom som använts som hjälpmedel till penningtvätt om det är för att förhindra brott, eller om det föreligger andra särskilda skäl.⁵⁶ Egendom som varit föremål för näringspenningtvätt ska tas i förvar.⁵⁷ Åklagare eller undersökningsledare kan också besluta om att beslagta egendom, eller ett motsvarande värde, som skäligen kan antas ha varit föremål för penningtvätt.⁵⁸

Rättsverkningar för banker som inte efterlever penningtvättslagen regleras i lag om bank- och finansieringsrörelse. Det är FI som står för tillsynen av denna lag och det är också FI som tar beslut om rättsverkningar. FI kan ingripa om en bank åsidosatt sina skyldigheter i penningtvättslagen.⁵⁹ Det finns flera ingripanden som kan bli aktuella och de baseras på överträdelsens karaktär. Om överträdelsen är allvarlig kan FI återkalla bankens tillstånd eller ge en varning om det anses tillräckligt. Överträdelser av penningtvättslagen som är av mindre allvarlig karaktär kan leda till en anmärkning. Om FI beslutar att ge en varning eller en anmärkning kan de förenas med en sanktionsavgift.⁶⁰ Den mest ingripande åtgärden är att återkalla tillståndet och det är mycket ovanligt att så sker. Varningar och anmärkningar är inte heller vanliga men de har förekommit.

Sanktionsavgiften som kan kombineras med dessa ingripanden får bestämmas till högst tio procent av bankens omsättning föregående år, två gånger den vinst som överträdelsen genererat eller två gånger de kostnader

⁵⁴ Lag (2014:307), § 7.

⁵⁵ Brottsbalken 23 kap, Om försök, förberedelse, stämpling och medverkan till brott.

⁵⁶ Lag (2014:307), § 9.

⁵⁷ Lag (1974:1065), om visst stöldgods m.m.

⁵⁸ Lag (2014:307), § 12.

⁵⁹ Lag (2004:297) om bank och finansieringsrörelse, kap 15 § 1.

⁶⁰ Ibid, kap 15 § 7.

som verksamhetsutövaren undvikit på grund av överträdelsen. Om någon utav de två senare alternativen ska användas för att beräkna sanktionsavgiften, behöver det vara möjligt att fastställa vilken vinst eller minskade kostnader överträdelsen genererat. Straffavgiften får inte heller vara mindre än 5 000 kronor.⁶¹ Fram till augusti 2015 kunde straffavgiften inte bestämmas till mer än fem miljoner kronor, men denna gräns togs bort i till följd av nya EU-regler. För de banker som har en omsättning på över 50 miljoner kronor kan denna ändring komma att leda till att betydligt högre bötesbelopp.

⁶¹ Lag (2004:297), kap 15 § 8.

3 Beslut från Finansinspektionen

Banker är som nämnts tidigare verksamhetsutövare som omfattas av penningtvättslagen och står under FI:s tillsyn. I detta kapitel kommer det att redogöras för ett par fall då FI meddelat beslut mot banker på grund av bristande efterlevnad av penningtvättslagen samt besvara frågan vilka brister FI har identifierat hos finansiella aktörer som omfattas av penningtvättslagen?

FI genomförde under två års tid sin största granskning någonsin av de svenska storbankernas efterlevnad av penningtvättslagstiftningen och deras beslut kom våren 2015. Besluten fick stor uppmärksamhet i media eftersom FI fastslog att två svenska storbanker löpte en stor risk att utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism, eftersom de inte uppfyllde kraven i penningtvättslagen. De fyra svenska storbanker som ingick i granskningen var SEB, Handelsbanken, Nordea och Swedbank. SEB och Swedbank ansågs ha uppfyllt sina åtaganden enligt penningtvättslagen men inte Handelsbanken och Nordea.

3.1 Nordea

Nordea är Sveriges största bank men bedriver även bankverksamhet i Danmark, Norge, Finland, Estland, Lettland, Litauen och Ryssland. I alla dessa länder har Nordea sammanlagt tio och en halv miljon kunder.⁶² På grund av bankens storlek framhöll FI att det är ytterst viktigt att Nordea vidtar adekvata åtgärder för att förhindra penningtvätt och finansiering av terrorism.⁶³ Undersökningen som nämns i föregående avsnitt av de svenska storbankerna är inte den första undersökningen som innefattad Nordea. Hela tre gånger har FI funnit brister i Nordeas efterlevnad av penningtvättslagen.

⁶² <http://www.nordea.com/en/about-nordea/>.

⁶³ FI Beslut, Dnr 13-1784, s. 4.

Vid granskningen som startade 2009 fick Nordea kritik för sin bristande efterlevnad men slapp både anmärkning eller varning med hänsyn till att banken gett konkreta förslag på åtgärder som banken planerade att vidta för att förbättra sina rutiner.⁶⁴ Nästa undersökning avslutades i april 2013 och då ansågs inte tillräckliga åtgärder ha vidtagits. FI:s beslutade att ge Nordea en anmärkning förenat med en straffavgift på 30 miljoner kronor, då de ansågs ha bristande intern styrning och kontroll som lett till att banken inte efterlevt EU:s sanktionsförordningar.⁶⁵ FI:s senaste beslut kom våren 2015 och det innehöll skarp kritik för bristande efterlevnad av penningtvättsregelverket. FI har i sin undersökning fokuserat på kundgrupper som generellt medför en hög risk; PEP, korrespondentbankförbindelser, private banking och juridiska personer med skatterättslig hemvist utanför Norden. FI fann brister på samtliga områden som granskades men i denna uppsats kommer det enbart att redogöras för de brister i efterlevnaden som gäller penningtvättslagen- och förordningen. Därför kommer bristerna som FI fann i efterlevnaden av EU:s sanktionsförordningar och bristande intern styrning och kontroll inte att redogöras för.

3.1.1 Riskbedömning

Att banker genomför korrekta riskbedömningar av kunder bedöms vara viktigt för att kunna vidta adekvata åtgärder för att motverka penningtvätt. FI ansåg att Nordea inte hade gjort adekvata riskbedömningar av sina kunder. Kravet på en riskbaserad ansats trädde i kraft redan 2009 men Nordea väntade till 2013 med att göra riskbedömningar av sina private banking kunder. Då bedömde Nordea att alla private banking kunder medförde en hög risk, men åtgärder anpassade till den höga risken vidtogs inte förrän ett år senare.⁶⁶ Denna typ av kunder ska generellt sett anses medföra en högre risk för penningtvätt och finansiering av terrorism. Två andra riskgrupper är respondentbanker och juridiska personer med hemvist

⁶⁴ FI Beslut, Dnr 13-1784, s. 3.

⁶⁵ FI Beslut, Dnr 12-7237, s. 1.

⁶⁶ FI Beslut, Dnr 13-1784, s. 6.

utanför Norden. I de stickprovskontroller som gjordes fann FI att Nordea inte hade riskbedömt alla kunder i dessa kundkategorier. Vissa kunder hade det gjorts en riskbedömning av men inte förrän tre till fyra år efter att lagkravet införts och Nordea hade gjort affärer med dessa kunder långt innan riskbedömningar genomförts. I de fall riskbedömningar faktiskt har gjorts har åtgärderna som vidtagits inte anpassats efter risken.⁶⁷

3.1.2 Kundkännedom

Som togs upp i kapitel två innebär grundläggande åtgärder för att uppnå kundkännedom att kontrollera kundens och den verkliga huvudmannens identitet samt ta reda på affärens syfte och art. Dessa åtgärder ska vidtas om risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism bedöms som låg eller normal. Om risken är hög ska banken vidta skärpta åtgärder för att uppnå kundkännedom och då ska åtgärderna som vidtas vara mer omfattande.

Nordea hade enligt FI inte levt upp till sitt åtagande att uppnå kundkännedom. Alla stickkontroller som FI genomförde på samtliga granskade områden visade att Nordea brustit i inhämtandet av kundkännedomsinformation. I de flesta utav fallen var det dessutom samtliga åtgärder som hade åsidosatts. Nordea hade inte heller vidtagit eller försent vidtagit skärpta åtgärder för att uppnå kundkännedom för kunder som utgjort en hög risk.⁶⁸ Vilket innebar att de brustit i sin skyldighet att vidta riskbaserad åtgärder, vilket är grundläggande i penningtvättslagen. Kundkännedomen ska inte bara uppnås innan en affärsförbindelse ingås utan den ska även hållas uppdaterad och aktuell. Detta för att banken ska kunna upptäcka om riskerna har förändrats och om det med anledning av det behöver vidtas andra åtgärder. Nordea hade i 86 av de 89 stickprov som gjordes av FI, inte följt upp affärsförbindelserna vilket hade ökat bankens risk att utnyttjas för penningtvätt. Sammantaget ansåg FI att Nordeas

⁶⁷ FI Beslut, Dnr 13-1784, s. 7.

⁶⁸ Ibid, s. 9.

kundkännedomsgärder hade varit så pass bristfälliga att Nordea hade kunnat utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism.⁶⁹

3.1.3 Personer i politiskt utsatt ställning

Nordeas rutiner för att identifiera PEP hade enligt FI i stort sätt varit obefintliga och de kontroller som funnits hade gjorts manuellt. Att manuellt kontrollera alla de kunder som Nordea har är nästintill en omöjlighet. Vid FI:s granskning hade Nordea med dessa kontroller identifierat sju PEP, av dessa var fem direkta kunder i banken. Trots att PEP ska anses medföra en hög risk och att Nordea hade märkt kunderna som ”högre risk” hade det inte vidtagits skärpta åtgärder. De andra kunderna som identifierats som PEP medförde enligt Nordeas bedömning inte en hög risk, vilket ifrågasattes av FI. Det visade sig också vid en granskning senare samma år att Nordea hade missat att identifiera många PEP. Bland direkta kunder och huvudmän fann Nordea vid den senare granskningen 62 PEP. Sedan var siffran för styrelseledamöter och firmatecknare i juridiska personer som var att beakta som PEP som Nordea gjort affärer med betydligt fler.⁷⁰ Det innebär att Nordea har gjort affärer med personer som utgör en högre risk för penningtvätt utan att de har vetat om det och därför inte kunnat vidta nödvändiga åtgärder.

3.1.4 Gransknings- och dokumentationsskyldighet

Banker har en skyldighet att granska transaktioner för att kunna upptäcka de som verkar misstänkta. Åtgärderna som vidtas för att granska transaktioner ska baseras på de riskbedömningar av kunder som banken gjort. Att Nordeas riskbedömningar har varit bristfälliga hade även påverkat granskningen av transaktioner negativt. Ett exempel på hur Nordea hade kunnat missa misstänkta transaktioner var att deras transaktionsgranskningssystem inte var fullt infört förrän 2010 trots att

⁶⁹ FI Beslut, Dnr 13-1784, s. 10.

⁷⁰ Ibid, s. 7.

banken skaffade ett sådant system 2008. Systemet var då begränsat och omfattade bara tre scenarier. Nordea hävdade att systemet sedan dess har varit under ständig utveckling. Detta ifrågasattes av FI på grund av att det gick tre år utan att de tre första scenarierna utvecklades och utan att det tillkom nya. Den riskbaserade ansatsen infördes 2009 men trots det beaktade Nordea så sent som i december 2014 fortfarande inte kundens risk när banken granskade transaktioner. När FI avslutade sin utredning under våren 2015 hade Nordea fortfarande inte anpassat sin granskning av transaktioner genomförda av PEP efter den höga risk som dessa medförde.⁷¹

FI fann att Nordeas rutiner för granskning av transaktioner har varit undermålig och inte tillräcklig effektivt med tanke på att Nordea är Sveriges största bank. Med det stora antalet kunder och mängden transaktioner som Nordea har krävs det automatisk granskning av transaktioner, samt ordentliga riskbedömningar för att Nordea ska ha en chans att upptäcka misstänkta transaktioner. Om banker vid en granskning hittar en misstänkt transaktion ska åtgärderna som vidtas dokumenteras och om misstanke kvarstår efter undersökningen ska det rapporteras till Finanspolisen. Nordea har inte efterlevt detta krav och i de fall misstänkta transaktioner hittades dokumenterade inte Nordea detta på ett tillfredställande sätt. Misstänkta transaktioner har på grund utav dessa brister kunnat genomföras hos Nordea utan att de har haft möjlighet att upptäcka det.⁷²

3.1.5 Ingripande

FI bedömde Nordeas överträdelser av penningtvättslagstiftningen som mycket allvarliga och av *systematiskt karaktär*. Brister hittades på samtliga de områden som FI granskade och avsåg grunderna i penningtvättsregelverket. Nordea hade på grund av dessa brister kunnat utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism utan att ha möjlighet att upptäcka det. Bristerna bedömdes av FI som så pass allvarliga att de kan ligga till grund för återkallning av Nordeas tillstånd, men FI beslutade att ge

⁷¹ FI Beslut, Dnr 13-1784, s. 11 f.

⁷² Ibid.

Nordea en varning förenat med en straffavgift. Nordea fick betala fem miljoner kronor i straffavgift, vilket var maxbeloppet när beslutet kom. Anledningen till att maxbeloppet gavs berodde dels på de mycket allvarliga brister som FI fann vid sin granskning, dels på att det inte var första gången Nordea fick kritik av FI. Vid samtliga tre granskningar av Nordea sedan 2009 har FI funnit brister i Nordeas efterlevnad av penningtvättslagstiftningen. Nordea slapp att få tillståndet indraget på grund av att det är ett mycket ”kraftigt ingripande” som endast ska användas om det finns ”starka skäl”, samt att Nordea bedömdes kunna åtgärda sina brister.⁷³

FI angav i beslutet att om överträdelsena av penningtvättslagen skett efter den 2 augusti 2014 hade straffavgiften kunnat bli betydligt högre. Nordea fick betala den maximala straffavgiften men eftersom de nya reglerna inte innehåller ett tak för hur stor straffavgiften får vara hade Nordea kunnat få betala 10% av sin omsättning. Nordeas omsättning 2014 var 59,4 miljarder kronor.⁷⁴ Tio procent av omsättningen skulle innebära en straffavgift på 5,94 miljarder kronor. Detta är bara möjligt så länge det inte leder till att banken efter inte lever upp till kraven på likviditet och soliditet.⁷⁵

3.2 Handelsbanken

Handelsbanken fick också kritik av FI vid granskningen av storbankernas efterlevnad av penningtvättslagen. Alla banker som ingick i FI:s granskning undersöktes på samma punkter ”hanteringen av kunder bosatta utomlands som är att betrakta som personer i politiskt utsatt ställning, korrespondentbankförbindelser, private banking-kunder och kunder som är juridiska personer med skatterättslig hemvist utanför Norden”.⁷⁶ FI fann hos Handelsbankens brister på samma områden som hos Nordea. Det vill säga bristande riskbedömningar av kunder, bristfällig kundkännedom för både kunder med hög och låg risk samt brister i den fortlöpande

⁷³ FI Beslut, Dnr 13-1784, s. 19 f.

⁷⁴ Ibid, s. 20.

⁷⁵ Lag (2004:297), 6 kap 1§.

⁷⁶ FI Beslut, Dnr 13-1783, s. 3.

uppföljningen. Bristerna rörde områden som är centrala i penningtvättslagen. Det övergripande problemet för Handelsbanken var bristande riskbedömning av kunder. En brist som även legat till grund för brister i kraven på kundkännedom, granskningsskyldighet och dokumentationsskyldighet som FI fann.

3.2.1 Riskbedömning

Handelsbanken hade brustit i sin skyldighet att genomföra riskbedömningar av kunder genom att inte analysera risken för penningtvätt och finansiering av terrorism för private banking-kunder och juridiska personer med hemvist utanför Norden. Flera utav dessa kunder hade dessutom hemvist i länder som av Handelsbanken hade bedömts som högriskländer. Trots detta hade det inte gjorts någon analys av kundens risk och det hade inte heller vidtagits skärpta åtgärder som sig så bör när det handlar om kunder som utgör en högre risk. För PEP och respondentbanker hade det visserligen gjorts riskbedömningar, men de var bristfälliga. Avseende respondentbankerna ansåg FI att det saknades motivering av den risken som Handelsbanken hade kommit fram till, vilket medgavs av Handelsbanken. Den riskbedömning som hade gjorts av PEP och respondentbanker hade inte heller legat till grund för de åtgärder som har vidtagits, vilket de skulle ha gjort enligt den riskbaserade ansatsen.⁷⁷

3.2.2 Kundkännedom

Åtgärder för kundkännedom ska, som nämnts tidigare, baseras på den riskbedömning som banker gjort av kunden. FI anser att Handelsbanken inte har efterlevt krav på riskbaserad kundkännedom. För kunder som bedömts utgöra normal risk saknas information på flera utav de områden som ska undersökas vid grundläggande kundkännedom. Exempelvis hade banken i 88 av 90 granskade fall inte ”hämtat in uppgifter om affärsförbindelsens art”.⁷⁸ Det saknades identitetskontroll och tillfredställande kontroll av

⁷⁷ FI Beslut, Dnr 13-1783, s. 7 f.

⁷⁸ Ibid, s. 9.

verkliga huvudmän i juridiska personer med hemvist utanför Norden i ungefär en tredjedel av de stickprov som FI genomförde. Tre stickprov visade att det inte hade gjorts någon kontroll alls av den verkliga huvudmannen.⁷⁹ Eftersom utredningen av den verkliga huvudmannen hade varit bristfällig hade inte heller korrekta riskbedömningar gjorts. Skärpta kundkännedomåtgärder hade inte heller vidtagits för PEP eller respondentbanker utanför EES. För private banking-kunder saknades uppgifter om tillgångarnas ursprung för hälften av kunderna och för den andra hälften hade uppgifterna som hämtats in inte verifierats. Handelsbanken hade bedömt att kunder med hemvist i högriskland ansågs medföra en högre risk men trots detta hade inte skärpta kundkännedomåtgärder vidtagits. När en affärsförbindelse har inletts ska kundkännedomen hållas uppdaterad, Handelsbanken brast i den fortlöpande uppföljningen i 79 av 90 fall.⁸⁰

3.2.3 Gransknings- och dokumentationsskyldighet

Enligt FI hade Handelsbanken inte anpassat sina granskningar av transaktioner efter den risk som kunden medförde, i de fall en riskbedömning ens hade gjorts. De transaktioner som medförde en hög risk hade inte granskats mer ingående än andra transaktioner med lägre risk.⁸¹

De åtgärder som ska vidtas av banken för att uppnå kundkännedom ska dokumenteras. Dokumentationen ska behållas av banken i fem år efter att åtgärderna utförts eller fem år efter att affärsförbindelsen upphört. Handelsbanken hade enligt FI inte levt upp till detta krav och hade problem att lämna information till FI som de efterfrågade i sin underökning.⁸²

⁷⁹ FI Beslut, Dnr 13-1783, s. 9.

⁸⁰ Ibid, s. 10 f.

⁸¹ Ibid, s. 13.

⁸² Ibid, s, 13 f.

3.2.4 Ingripande

Handelsbankens överträdelser ansågs av FI vara omfattande och av systematisk karaktär.⁸³ FI ansåg dock inte att det förelåg tillräckliga skäl för att dra in Handelsbankens tillstånd och därför fanns det inte heller skäl att ge en varning.⁸⁴ FI beslutade att ge Handelsbankens en anmärkning förenat med en straffavgift på 35 miljoner kronor.⁸⁵ Beslutet om Handelsbanken kom samtidigt som beslutet om Nordea och även här hade Handelsbanken kunnat få en betydligt högre straffavgift om de nya reglerna trätt i kraft innan överträdelserna skedde.⁸⁶

3.3 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan det konstateras att i fallen med Nordea och Handelsbanken hade bankerna först och främst brustit i sina riskbedömningar av kunder, vilket också hade lett till brister på andra områden. Den riskbaserade ansatsen är central i penningtvättslagen och överträdelser av kravet på adekvata riskbedömningar av kunder är därför allvarliga. Åtgärder för att uppnå kundkännedom spelar också en viktig roll och båda bankernas rutiner har bedömts undermåliga. Även granskningar av transaktioner och dokumentationen av de åtgärder som vidtas bedömdes vara bristande. Båda bankerna klarade sig även undan vad som hade kunnat bli en betydligt högre straffavgift. Efter att överträdelserna skett togs maxbeloppet på fem miljoner kronor bort.

⁸³ FI Beslut, Dnr 13-1783, ds. 1.

⁸⁴ Ibid, s. 18.

⁸⁵ Ibid, s. 1.

⁸⁶ Ibid, s 15.

4 Risker för legala sektorer att utnyttjas för penningtvätt

För att effektivt kunna motverka penningtvätt och finansiering av terrorism behöver risker och tillvägagångssätt för gärningspersoner kartläggas. I detta kapitel kommer jag att försöka besvara frågeställningen: *vilka legala sektorer löper störst risk att utnyttjas för penningtvätt och hur riskerar de att utnyttjas?*

4.1 Penningtvättens tre faser

För att bättre förstå hur penningtvätt går till kan man utgå från de tre faser som brottet brukar delas upp i: placerings-, skiktning- och integreringsfasen.

Om ett brott har inneburit ekonomisk vinning vill gärningspersonen att denna egendom ska föras in det legala finansiella systemet för att pengarna ska kunna användas. Detta är vad som sker i den första fasen som kallas placeringsfasen. För att medlen ska framstå som intjänade på ett legalt sätt behöver de omvandlas. Detta kan ske genom att pengar sätts in på ett bankkonto. För att försöka dölja insättningen delas ibland pengarna upp i mindre summor och sätts in på olika konton eller i olika länder. Ofta används också bulvaner i denna fas.⁸⁷ Det görs många kontroller hos banker och andra finansiella institut när kontanter sätts in på tex ett bankkonto, därför är denna fas den mest riskfyllda för gärningspersoner.⁸⁸

Nästa fas är skiktningfasen i denna fas försöker man dölja var och vem pengarna kommer ifrån, detta kan göras genom att förvirra med förflyttningar mellan olika bankkonton och olika finansiella institut.⁸⁹ I

⁸⁷ SOU 2016:8, s. 57.

⁸⁸ SOU 2012:12, s. 53.

⁸⁹ SOU 2016:8, s. 57.

denna fas kan rådgivande organ som till exempel jurister komma att utnyttjas för att skapa komplicerade upplägg som är svåra att följa. Dessa upplägg kan även involvera handel med värdepapper, köp av försäkringar med mera.

Den sista fasen kallas integreringsfasen och nu börjar pengarna återigen att användas öppet. Här har pengarnas ursprung redan dolts men i denna fas vill gärningspersonen skapa en legal bakgrund och godtagbar förklaring till pengarnas ursprung. Det kan ske genom att säga att det var ett banklån, fiktiva affärsaktiviteter eller spelvinster.⁹⁰ Casinoverksamhet och liknande är speciellt utsatta i denna fas.⁹¹

4.2 Penningtvätt i legala sektorer

För att kunna tvätta pengar utnyttjas legala sektorer, så för att kunna motverka penningtvätt behöver man försöka kartlägga vilka sektorer som utnyttjas och hur. Brottsförebygganderådet fick i uppgift att försöka göra just detta och i december 2015 gav dem ut en ny rapport som behandlar ämnet penningtvätt, eller brottsrelaterad penninghantering vilket är begreppet Brå använder sig av i sin rapport. Uppdraget som lämnades till Brå för denna rapport var bland annat att undersöka hur illegala pengar förs in i det legala finansiella systemet.⁹² Brå utgår i sin rapport från gärningspersonens perspektiv och från tre sektorer: den finansiella sektorn, rådgivarsektorn samt handels- och tjänstesektorn.⁹³

4.2.1 Brottsrelaterad penninghantering

Brå använder begreppet brottsrelaterad penninghantering i sin senaste rapport. Detta begrepp är ett vidare begrepp än den kriminaliserade penningtvätten och omfattar penninghantering som sker med illegala

⁹⁰ SOU 2012:12, s. 54.

⁹¹ SOU 2016:8, s. 58.

⁹² Brå Rapport 2015:22, s. 3.

⁹³ Ibid, s. 8.

pengar.⁹⁴ Begreppet syftar till att fånga in fler fenomen än den klassiska penningtvätten eftersom det finns många åtgärder som handlar om att hantera pengar från brott men där syftet inte är att tvätta svarta pengar vita. En annan typ av hantering av illegala pengar kan vara att betala svarta löner där det tvärtom är vita pengar som blir svarta. Detta kallas ibland för penningmaskering.⁹⁵ Även ”besparingar” som görs i företaget genom att bryta mot lagar som till exempel miljölagar innefattas i begreppet brottsrelaterad penninghantering, de kostnader som hade uppkommit för efterlevnad försvinner vilket leder till en ökad vinst. Dessa pengar omfattas dock inte av penningtvättsbegreppet och kallas för grumliga pengar.⁹⁶

4.2.2 Finansiell sektor

Vinster från ekobrott utgör en stor del av den brottsrelaterade penninghanteringen, på grund av att vinsterna från denna typ av brott som huvudregel omsätter de största beloppen. Vinsterna från dessa brott finns inte sällan redan på konton så insättningen är inte det stora problemet utan snarare att hitta de illegala pengarna. Att pengarna redan finns på konton beror på att det vid ekobrott ofta finns ett företag inblandat som legitimerar kontot som används. På grund av detta utgör kontoöverföringar och kontantuttag den största risken för brottsrelaterad penninghantering inom den finansiella sektorn.⁹⁷ Att kontoöverföringar utgör den viktigaste funktionen för gärningspersoner i den finansiella sektorn är myndighetsrepresentanter och branschföreträdare överens om. Branschföreträdare tror dock att kontoöverföringar utgör än ännu större del än myndighetsrepresentanter och branschföreträdare bedömer också att kontantuttagen är betydligt mindre än vad myndighetsrepresentanter gör. Myndighetsrepresentanternas bedömning är att kontantinsättningar utgör den största delen av kontanthanteringen. Betalningsförmedling är den tredje största kategorin som identifieras av båda grupperna som relativt vanligt sätt för gärningspersoner som vill tvätta pengar i den finansiella sektorn. Brå

⁹⁴ Brå Rapport 2015:22, s. 7.

⁹⁵ Ibid, s. 20.

⁹⁶ Ibid, s. 7.

⁹⁷ Ibid, s. 8 ff.

stödjer bedömningen att kontoöverföringar utgör en mycket stor del av transaktionerna. Anmälningar till finanspolisen som avser kontoöverföringar utgör bara 20 procent av alla anmälningar, det bedömer FI inte som rättvisande för den totala andelen transaktioner. Det finns andra vanliga funktioner som utnyttjas till exempel växling, kortköp, leasing, lån, amortering, postväxel, värdepapper, försäkring, private banking och virtuella plånböcker.⁹⁸ Dessa tros dock utgöra en mindre andel och uppsatsen fokuserar därför på de som troligtvis är de mest utnyttjade funktionerna.

Vid transaktioner så är det oftast den finansiella sektorn som pengarna kommer i kontakt med, men den kan även spilla över på rådgivarsektorn genom till exempel revisorer som legitimerar transaktionen. Även finansiella rådgivare och skattekonsulter kan här användas för att hitta förmånliga upplägg som är svåra att spåra.⁹⁹

4.2.3 Rådgivarsektorn

Jurister, mäklare, skatterådgivare och revisorer är exempel på yrkesgrupper som faller inom det som Brå kallar rådgivarsektorn. Rådgivare kan bland annat hjälpa till att upprätta komplicerade företagsstrukturer, där målet kan vara att undandra skatt, göra det svårt att följa pengarna eller dölja den verkliga huvudmannen. Dessa rådgivare kommer ofta i kontakt med stora belopp illegala pengar och det finns därför anledning att försöka öka dessa personers kontroll så att de kan upptäcka och anmäla misstänkta transaktioner.¹⁰⁰

Svarta pengar som kommer i kontakt med rådgivarsektorn härstammar ofta från ekobrott och finns därför redan på konton. I rapporten framkommer att det oftast är pengar från denna typ av brottslighet som det handlar om när en gärningsperson använder sig av rådgivare. Rådgivare kan till exempel

⁹⁸ Brå Rapport 2015:22, s. 92 ff.

⁹⁹ Ibid, s. 72.

¹⁰⁰ Ibid, s. 12.

utnyttjas för penningtvätt genom klientmedelskonto och annan transaktionshjälp, rådgivning, upprättande eller godkännande av felaktiga intyg och andra handlingar. Även vid konsumtion som oftast faller inom handels- och tjänstesektorn kan det ibland användas rådgivare, det kan till exempel handla om fastighetsköp i vilket fall mäklare kan bli inblandade. Köp av lägenheter och hus kan ses både som konsumtion men troligtvis också som en investering. Även vid investeringar i företag eller försäkringar kan rådgivare behövas. Oftast sker investeringar i företag i kontantintensiva branscher inom handels- och tjänstesektorn så som till exempel restaurang, nattklubb eller byggföretag.¹⁰¹

Inom rådgivarsektor har Brå i sin rapport identifierat de, för gärningspersoner, fem viktigaste funktionerna. Störst tros användning av klientmedelskonto och annan transaktionshjälp vara, tätt följd av rådgivning och upprättande och godkännande av felaktiga intyg och andra handlingar. Lite mindre bedöms användningen av mäklartjänster för köp av fastigheter, bolag och bostäder vara. Minst viktig av de fem identifierade funktionerna bedöms fastighetsförvaltning och hyresförmedling vara.¹⁰²

4.2.4 Handels- och tjänstesektorn

Den sista sektorn som Brå identifierat i sin senaste rapport om penningtvätt är handels- och tjänstesektorn. Främst är det genom konsumtion som illegala pengar hamnar i handels- och tjänstesektorn. Ofta handlar det om mindre summor och vardagskonsumtion vilket gör det svårt att upptäcka. Det finns även tillfällen då konsumtion omfattar större belopp, enligt Brå är lyxkonsumtion ofta ett mål med brott som begås för ekonomisk vinning. Trots att det skulle handla om större summor än vardagskonsumtion kan det vara svårt att upptäcka. Penningtvättslagen kräver nämligen bara kundkännedom vid kontantbetalningar över 15 000 euro.¹⁰³ Kontantgränsen tas upp här eftersom det ofta kan vara just kontanter som gärningspersonen

¹⁰¹ Brå Rapport 2015:22, s. 63 ff.

¹⁰² Ibid, s. 118.

¹⁰³ Ibid, s. 11.

betalar med speciellt gällande de mindre summorna. Att betala små summor med kontanter väcker ingen misstanke men större kontantbetalningar kan göra det. Det är dock inte alltid kontanter som används vid konsumtion utan även kontobetalningar kan användas. Även om det då skulle handla om större summor finns det oftast inget avvikande som skulle väcka mottagarens misstankar. Det händer att gärningspersoner låter andra personer genomföra köpet och då kan det vara svårare veta vem som är den verkliga huvudmannen.

De viktigaste funktionerna för gärningspersoner i handels- och tjänstesektorn är bland annat vardags- och lyxkonsumtion, försäljning inom och investeringar i sektorn.¹⁰⁴ Inom denna sektor går branschföreträdares och myndighetsrepresentanter åsikter isär om hur stor del de olika funktionerna utgör av den totala brottsrelaterade penninghanteringen. Framförallt angående hur stor andel som utgör lyxkonsumtion är åsikterna olika, branschföreträdare bedömer att risken för att pengarna används till lyxkonsumtion är låg medan myndighetsrepresentanterna tror att risken är hög. Brå tror att det är de olika gruppernas perspektiv utifrån sin yrkesutövning som leder till denna stora skillnad, men säger ändå att risken för att pengarna används till lyxkonsumtion inte ska underskattas. Även gällande investeringar i handels- och tjänstesektorn bedömer de två grupperna risken som mycket olika, branschföreträdarna bedömer risken som hög och nästan som hälften av den totala brottsrelaterade penninghanteringen i sektorn. Myndighetsrepresentanternas bedömning är att risken är betydligt mindre, runt en tolfedel av totalen är gruppens bedömning.¹⁰⁵ För de resterande segmenten är grupperna relativt överens, vardagskonsumtionen tror båda grupperna är stor och bedöms utgöra nästan hälften av all brottsrelaterad penninghantering i handels- och tjänstesektorn. Även om det handlar om små summor så handlar det om många transaktioner vilket leder till en stor andel. Avseende försäljning av varor och tjänster är grupperna också överens, omfattningen bedöms som

¹⁰⁴ Brå Rapport 2015:22, s. 129

¹⁰⁵ Ibid, s. 130.

begränsad till en liten andel av den totala penninghanteringen. Brå:s bedömning är att varken vardags- och lyxkonsumtion eller investeringar ska underskattas i denna sektor, dock bedömer Brå med bakgrund av sina tidigare undersökningar att lyxkonsumtionen troligtvis är större än investeringarna.¹⁰⁶

I denna sektor, där vardagskonsumtionen bedöms utgöra en så pass stor del av den totala hanteringen av illegala pengar, är det svårt att upptäcka om det är illegala pengar det handlar om. Transaktioner sker hela tiden och det finns inget som särskiljer de illegala pengarna från de legala. Summorna är för det mesta små och omfattas inte heller av penningtvättsregleringen. Summorna vid lyxkonsumtion är ofta större och vid kontantbetalning av stora summor kan det vara en röd flagga men oftast så sticker inte heller lyxkonsumtion ut. Gärningspersonerna försöker även försvåra spårbarheten av betalningarna och kan använda till exempel utländska kort, kort som står på någon annan så kallade målvaktkort, förbetalda kort eller virtuella valutor. Risken för en gärningsperson att upptäckas ökar dock om denna visar upp lyxkonsumtionen samtidigt som den har inga eller lite inkomster.¹⁰⁷

Investeringar i sektorn kan vara till exempel investeringar i restauranger eller affärer. En anledning till investeringarna kan vara för att utnyttja företaget i sin brottsliga verksamhet. Det kan vara svårt för myndigheterna att upptäcka eftersom gärningspersonen ofta inte står som ägare utan man utnyttjar bulvaner.¹⁰⁸ Försäljning av varor och tjänster inom sektorn tros som sagt inte utgöra en stor del av totalen, men det kan handla om stulna eller förfalskade varor som gärningspersonen försöker sälja. Det kan vara svårt att avgöra om varor är förfalskade eller stulna, särskilt gällande begagnade varor eller så kan intyg vara förfalskade. Skrothandlare har frivilligt bestämt att det ska vara en kontantfri bransch och det kan hjälpa att få bukt med problemen inom den branschen men alla följer dock inte alltid

¹⁰⁶ Brå Rapport 2015:22, s. 130 ff.

¹⁰⁷ Ibid, s. 133 f.

¹⁰⁸ Ibid, s. 137.

dessa regler. Och även om kontanterna försvinner och gör det svårare så hittar gärningspersoner ofta ett annat sätt.¹⁰⁹

Affärer, casinon, byggföretag och restaurangen är några exempel på ställen där gärningspersoner konsumerar sina brottsvinster.¹¹⁰ Ofta betalas konsumtionen med kontanter men även konton används, då försöker gärningspersonen ofta förvilla genom att använda många personer, ibland målvakter eller falska identiteter, olika konton och banker. På samma sätt fungerar det vid användning av konto- kredit- och förbetalda kort.¹¹¹

4.3 Sammanfattning

Brå bedömer att alla tre sektorerna har gemensamt att det mesta av pengarna som tvättas härstammar från ekobrott. Detta på grund av att ekobrott genererar, i jämförelse med andra brottstyper, den största ekonomiska vinningen. Brå föreslår ett gemensamt krafttag för att minska ekobrottsligheten, vilket i sin tur också skulle kunna minska summorna av illegala pengar som cirkulerar.¹¹²

Företag bedömer Brå som centrala för brottsrelaterad penninghantering i alla typer av sektorer. Brottsrelaterad penninghantering i företag sker inte bara med pengar från ekobrott utan även organiserad brottslighet. Företag löper således en risk att utnyttjas för brottsrelaterad penninghantering och Brå anser att det behövs kartläggas hur företag utnyttjas för att kunna förhindra det.¹¹³

Det är vanligt att gärningspersoner använder bulvaner, falska eller felaktiga identiteter vilket medför en stor risk för brottsrelaterad penninghantering. Brå föreslår därför bättre rutiner för folkbokföring, registrering av företag och införandet av fler register. Kunskapen kring penningtvätt i allmänhet

¹⁰⁹ Brå Rapport 2015:22, s. 235 f.

¹¹⁰ Ibid, s. 61

¹¹¹ Ibid, s. 69.

¹¹² Ibid, s. 12.

¹¹³ Ibid.

behöver öka anser Brå och det krävs arbete med att försöka förstå den kriminella ekonomin.¹¹⁴

¹¹⁴ Brå 2015:22 s. 12.

5 Förslag till en ny penningtvättslag

I februari 2016 lämnades ett förslag om en ny penningtvättslag till regeringen, utredningen som ligger bakom förslaget kallas 2015-års penningtvättsutredning.¹¹⁵ Frågan som kommer att besvaras i detta kapitel är hur utredningen vill utforma den nya penningtvättslagen och vilka internationella bestämmelser som ligger bakom. Utredningen har genomfört sitt arbete på uppdrag av regeringen med instruktioner om att ta fram förslag till lagändringar för att effektivare kunna motverka penningtvätt och finansiering av terrorism. I detta ingår att implementera det fjärde penningtvättsdirektivet och FATF:s reviderade rekommendationer.¹¹⁶

5.1 Internationella bestämmelser och rekommendationer

Internationella bestämmelserna har stort inflytande på den svenska lagstiftningen på penningtvättsområdet. Det nya lagförslaget utgår ifrån EU:s fjärdepenningtvättsdirektiv och FATF:s reviderade rekommendationer från 2012. Dessa kommer kort att behandlas innan redogörelsen för det nya svenska lagförslaget.

5.1.1 EU:s fjärde penningtvättsdirektiv

Syftet med EU är att skapa en inre marknad utan handelshinder, det innebär att göra det lättare för varor, tjänster, människor och kapital att röra sig fritt mellan EU:s medlemsländer. En union som denna har många positiva effekter men minskar kontrollen på vem och vad som rör sig inom unionen, vilket också gör gränsöverskridande brottslighet lättare. Det kan göra det lättare att flytta illegala pengar eller att utnyttja systemet för penningtvätt.

¹¹⁵ SOU 2016:8.

¹¹⁶ Kommittédirektiv 2014:140, s. 5 f.

Penningtvätt är därför ett område inom straffrätten där EU har befogenhet att skapa minimikrav som medlemsländerna måste följa.¹¹⁷ Det senaste penningtvättsdirektivet antogs den 20 maj 2015 och ska införlivas i nationell rätt senast den 26 juni 2017.¹¹⁸

I SOU 2016:8 utgår utredningen från den definition som ges av penningtvätt i det fjärde penningtvättsdirektivet och tidigare direktiv definierar penningtvätt på ett likvärdigt sätt. Eftersom dessa direktiv är implementerade i svensk rätt så stämmer definitionen i det nya direktivet också överens med den definition som Sverige tillämpar idag som siktar på att tvätta brottsvinster.¹¹⁹ I och med det tredje penningtvättsdirektivet så introducerades en riskbaserad ansats som även implementerades i svensk rätt i 2009 års penningtvättslag. I det nya penningtvättsdirektivet följer EU FATF:s rekommendationer och förstärker den riskbaserade ansatsen. De nya reglerna är också mer detaljerade än tidigare.¹²⁰ All crimes approach som Sverige redan tillämpar blir ett krav i det nya direktivet.

5.1.2 The Financial Action Task Force

Sverige är medlem i den tidigare nämnda organisationen The Financial Action Task Force. FATF är en mellanstatlig organisation som tar fram rekommendationer för att bekämpa penningtvätt, finansiering av terrorism och spridning av massförstörelsevapen.¹²¹ Organisationen grundades 1989 och har idag 34 länder och 2 organisationer som medlemmar.¹²² Medlemmarna har åtagit sig att följa FATF:s rekommendationer och dessa rekommendationer har även spridning utanför medlemsländerna. Det beror bland annat på att sammanlagt 180 länder har förbundit sig att följa FATF:s rekommendationer. Organisationen har stort inflytande på penningtvättsområdet i hela världen och dess rekommendationer har fått stor genomslagskraft. Förutom att utfärda rekommendationer arbetar

¹¹⁷http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sv/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.12.6.html

¹¹⁸ Europaparlamentets och rådets direktiv 2015/849, ”Det fjärde penningtvättsdirektivet”.

¹¹⁹ SOU 2016:8, s. 56.

¹²⁰ Ibid, s. 27.

¹²¹ <http://www.fatf-gafi.org/about/>.

¹²² <http://www.fatf-gafi.org/about/membersandobservers/>.

organisationen med att identifiera risker och brister i länders finansiella system, för att på detta sätt skydda det internationella finansiella systemet från missbruk.¹²³ Rekommendationerna som ges är standarder som länder uppmanas att implementera på ett sätt som är anpassat till landets egna förutsättningar.¹²⁴ FATF uppdaterade sina rekommendationer 2012 och det var början till det fjärde penningtvättsdirektivet.¹²⁵ I den senaste upplagan av rekommendationerna är de 40 till antalet och kortfattat syftar dem till att länderna ska vidta åtgärder som ser till att länderna kan:

- *”Identifiera risker och utveckla policys och nationell koordination*
- *Sträva efter att motverka penningtvätt, finansiering av terrorism och finansiering av spridning av massförstörelsevapen*
- *Applicera preventiva åtgärder för den finansiella sektorn och andra utvalda sektorer*
- *Etablera kraft och ansvar för kompetenta myndigheter (e.g. utredande, brottsbekämpande och övervakande myndigheter) och andra institutionella åtgärder*
- *Öka transparensen och tillgången till information om den verkliga huvudmannen i juridiska personer och andra arrangemang, och*
- *Underlätta internationellt samarbete”¹²⁶*

5.2 Utredningens förslag till en ny penningtvättslag

Med bakgrund av de internationella förändringar som tagits upp i de föregående avsnitten beställde regeringen en utredning som skulle undersöka om det behövdes göras några ändringar i den svenska lagstiftningen, för att Sverige skulle uppfylla sina skyldigheter gentemot EU och FATF.¹²⁷ Utredningen mynnade ut i SOU 2016:8 *Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism – fjärde penningtvättsdirektivet – samordning – ny penningtvättslag – m.m..*

¹²³ <http://www.fatf-gafi.org/about/>

¹²⁴ FATF recommendations 2012, latest update october 2015, s. 7.

¹²⁵ SOU 2016:8, s. 25.

¹²⁶ FATF recommendations 2012, latest update october 2015, s. 7. (Fri översättning).

¹²⁷ Kommittédirektiv 2014:140.

5.2.1 Definition

För att kunna bekämpa en företeelse är det viktigt att först och främst kunna definiera vilka handlingar som är straffbara. Som tidigare nämnts stämmer definitionen av penningtvätt i det fjärde penningtvättsdirektivet i stort sätt överens med tidigare direktiv och den nuvarande svenska penningtvättslagen. 2015 års penningtvättsutredning (i fortsättningen utredningen) fastställer därför att den nuvarande lydelsen uppfyller kraven i det fjärde penningtvättsdirektivet. Den nuvarande definitionen i den nu gällande penningtvättslagen är till och med mer långtgående.¹²⁸ Utredningen vill trots detta förändra utformningen av definitionen på grund av den nya lagen om straff för penningtvättsbrott från 2014. Det straffbara området i den lagen skiljer sig lite från den nuvarande definitionen i penningtvättslagen och utredningen vill att dessa två lagar ska stämma överens. De ändringar som kommer att göras i lag om särskild allvarlig brottslighet i vissa fall kommer också att påverka definitionen av finansiering av terrorism så att lagarna överensstämmer.¹²⁹

5.2.2 Riskbaserad ansats

Den riskbaserade ansatsens centrala roll i penningtvättslagen har tagits upp tidigare och den bedöms vara ett effektivt sätt att motverka penningtvätt.¹³⁰ Den gavs därför ännu större utrymme när FATF reviderade sina rekommendationer 2012. EU följde denna rekommendation vid utformandet av det fjärde penningtvättsdirektivet och nu ska det även implementeras i svensk rätt. I praktiken innebär detta krav på medlemsländerna att genomföra nationella riskbedömningar för att minska riskerna för penningtvätt.¹³¹ På EU nivå ska det vartannat år genomföras riskbedömningar av kommissionen.¹³² Verksamhetsutövare skulle redan

¹²⁸ SOU 2016:8, s. 112.

¹²⁹ Ibid, s. 28.

¹³⁰ Ibid, s. 27.

¹³¹ Direktiv (EU) 2015/849, kap. 1 art. 7 (1).

¹³² Ibid, kap, 1, art. 6 (1).

sedan tidigare genomföra riskbedömningar men det står numera också uttryckligt i direktivet i ett försök att förtydliga.¹³³

Verksamhetsutövare ska redan idag göra riskbedömningar och kritiken som FI riktade mot Nordea och Handelsbanken i sina beslut handlade till stor del om bankernas bristande riskbedömningar. Bedömningarna ska sedan ligga till grund för de åtgärder som tas och motsvara den risk som anses föreligga. Verksamhetsutövare ska göra en riskbedömning av den egna verksamheten och utifrån den bedömningen ska verksamhetsutövaren sedan avgöra vilken risk kunden medför. Innebörden av detta ska göras tydligare i den nya lagen.¹³⁴ Åtgärderna som sedan vidtas för att uppnå kundkännedom ska baseras på denna riskbedömning och det ska finnas en tydlig koppling mellan dessa. Riskbedömningar vid affärsförbindelser ska hållas uppdaterade men de internationella bestämmelserna ger ingen ledning till hur ofta eller i vilka situationer detta ska genomföras. Det enda som framgår är att riskbedömningen ska hållas uppdaterad för att ha möjlighet att hitta avvikelser eller förändringar från tidigare bedömningar.¹³⁵

5.2.3 Kundkännedom

Den riskbedömning som en verksamhetsutövare har gjort ska ligga till grund för de åtgärder som vidtas för att uppnå kundkännedom. Kravet på kundkännedom har en stor betydelse i penningtvättslagen och kommer i det följande att behandlas tämligen djupgående. De olika situationerna som kräver kundkännedom kommer att redogöras för under egna rubriker. Först kommer görs en kort genomgång om av bestämmelser som är gemensamma för situationer som kräver kundkännedom.

I den nu gällande penningtvättslagen finns en bestämmelse som sätter beloppsgränserna och eventuella undantag från kundkännedom ur spel. Bestämmelsen anger att om en verksamhetsutövare misstänker penningtvätt

¹³³ SOU 2016:8, s. 27.

¹³⁴ Ibid, s. 180 f.

¹³⁵ Ibid, s. 205 f.

eller finansiering av terrorism måste de vidta åtgärder för att uppnå kundkännedom oavsett vilket belopp det handlar om. Trots den problematik som finns vill utredningen behålla bestämmelsen och föra in den oförändrad i den nya lagen.¹³⁶

Definitionen av vem som anses vara en kund föreslås vara densamma som i den nu gällande lagen med ett tillägg för att göra det tydligt att med kund omfattas alla som etablerar en affärsförbindelse, samt de som ingår tillfälliga eller enstaka avtal. Ytterligare ett tydliggörande gällande en pågående affärsförbindelse föreslås som innebär att kundkännedomen fortlöpande ska följas upp. Detta ska som sagt enbart förtydligas då det redan är ett krav i den nuvarande svenska lagstiftningen. I övrigt vill utredningen behålla definitionen i sin nuvarande form.¹³⁷

Åtgärder för att uppnå kundkännedom får fortsatt lov att vidtas av vissa utomstående, dock så införs ett förtydligande att det är verksamhetsutövaren som är ytterst ansvarig för att kravet på kundkännedom uppfylls. Kretsen av utomstående som verksamhetsutövare kan förlita sig på för att vidta kundkännedomsåtgärder utökas, i fortsättningen omfattas även anordnare av speltjänster. Ett förbud mot att anlita utomstående som är verksamma i ett av Europeiska kommissionen identifierat högriskland införs.¹³⁸

5.2.3.1 Åtgärder för kundkännedom

De åtgärder som normalt sett ska vidtas i situationer som kräver kundkännedom kallas i den nuvarande penningtvättslagen för grundläggande kundkännedom. I och med den ännu mer riskbaserade ansatsen som följer av de nya internationella bestämmelserna och det faktum att det saknas likande terminologi i dessa, vill utredningen istället använda ”åtgärder för kundkännedom”. Dessa åtgärder ska sedan anpassas efter den risk som transaktionen anses utgöra. Rent lagtekniskt ska detta

¹³⁶ Lag (2009:62), kap 2 § 2.

¹³⁷ SOU 2016:8, s. 200.

¹³⁸ SOU 2016:8 del 2, s. 257.

tydliggöras för verksamhetsutövare genom att sprida ut vilka situationer som kräver kundkännedom på flera paragrafer.¹³⁹

Kundkännedom innebär framförallt att verksamhetsutövaren ska identifiera och kontrollera kunden och om det finns en verklig huvudman ska denne också kontrolleras. Utöver det ska affärsförbindelsen eller transaktionens syfte och art bedömas. Dessa åtgärder är de som i utredningen i den nya lagen vill kalla *åtgärder för kundkännedom* och som ska genomföras som huvudregel. Vilka åtgärder som ska vidtas för att uppnå kundkännedom ska baseras på risken som anses föreligga för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Avseende åtgärder för kundkännedom görs inga stora förändringar i de reviderade rekommendationerna eller i det nya penningtvättsdirektivet. Det som tillkommit i det nya direktivet är ett förtydligande gällande att även ombud ska identifieras och det ska kontrolleras om denne har behörighet att handla för kundens räkning. Även ett förtydligande av att kundkännedom ska omfatta både identifiering och kontroll. Detta förtydligande vill även utredningen införa i den nya penningtvättslagen.¹⁴⁰

Innan en verksamhetsutövare ingår en affärsförbindelse ska denne vidta åtgärder för att uppnå kundkännedom. Vad innebär då en affärsförbindelse? Utredningen vill förtydliga vad som anses vara en affärsförbindelse genom att ändra definitionen. En affärsförbindelse ska anses föreligga även vid konkludent handlande även om det från början inte framgick eller hade för avsikt att vara en fortlöpande affärsförbindelse. Kundkännedomsåtgärder bör då vidtas av verksamhetsutövaren eftersom det då anses utgöra en mer varaktig affärsförbindelse och inte längre enstaka transaktioner.¹⁴¹ Beloppsgränsen för när verksamhetsutövare ska vidta åtgärder för kundkännedom förblir 15 000 euro. Denna gräns gäller vid enstaka

¹³⁹ SOU 2016:8, s. 216.

¹⁴⁰ Ibid, s. 227 f.

¹⁴¹ Ibid, s. 204.

transaktioner eller flera transaktioner som kan anta ha samband med varandra och sammanlagt uppgår till 15 000 euro.¹⁴²

Sverige har sedan tidigare bestämmelser som uttrycker en skyldighet för verksamhetsutövare att uppnå kundkännedom om de uppgifter som tidigare lämnats av kunden verkar osäkra eller icke tillförlitliga. Denna skyldighet införs även i EU-rätten i och med det fjärde penningtvättsdirektivet och detta är även en nyhet i FATF:s reviderade rekommendationer.¹⁴³

5.2.3.2 Mindre möjlighet att tillämpa förenklade åtgärder

Det finns i dagens lagstiftning vissa möjligheter att vidta mindre omfattande kundkännedomsåtgärder, så kallade förenklade åtgärder i vissa angivna situationer. Möjligheterna att tillämpa förenklade åtgärder föreslås bli snävare i den nya lagen, till följd av hårdare regler i det fjärde penningtvättsdirektivet. I direktivet ställs det krav på att förenklade åtgärder för att uppnå kundkännedom endast får förekomma om det är konstaterat att risken för penningtvätt och terrorfinansiering är låg och samtliga villkor som ställs upp i bestämmelsen är uppfyllda.¹⁴⁴ I dagens reglering kan hela kategorier av kunder eller produkter bedömas som låg risk och kräver då enbart förenklade åtgärder, men detta kommer inte att vara möjligt med bakgrund av det nya direktivet. Istället begränsas möjligheten till förenklade åtgärder till situationer då det rör sig om ett område som vanligtvis inte utgör en hög risk för penningtvätt eller finansiering av terrorism, samt att verksamhetsutövaren gjort en riskbedömning och konstaterat att risken är låg. Även detta är ett exempel på att ett ökat fokus på den riskbaserade ansatsen. Förenklade åtgärder innebär egentligen bara att kundkännedomsåtgärder kan ske i mindre omfattning, innebörden av förenklade åtgärder förs in oförändrad i en ny bestämmelse.¹⁴⁵

¹⁴² SOU 2016:8 del 2, s. 235

¹⁴³ SOU 2016:8, s. 536.

¹⁴⁴ Direktiv (EU) 2015/849, kap. 2 art. 12.

¹⁴⁵ SOU 2016:8 del 2, s. 247 f.

5.2.3.3 Skärpta åtgärder för korrespondentbankförbindelser

Om risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism är hög ska verksamhetsutövare alltid vidta så kallade skärpta åtgärder för kundkännedom.¹⁴⁶ Precis som att åtgärder kan ske i mindre omfattning vid ett förenklat förfarande så innebär skärpta åtgärder tvärt om att mer omfattande åtgärder ska vidtas.

Korrespondentbankförbindelser omfattar avtal om betalningar och andra uppdrag mellan kreditinstitut eller finansiella institut, dessa kallas ibland för respondentbanker. För att Sverige ska efterleva det fjärde penningtvättsdirektivet ska korrespondentbankförbindelser i den nya lagen alltid anses utgöra en hög risk och skärpta åtgärder alltid vidtas. I den nuvarande regleringen presumeras istället att dessa förbindelser utgör en hög risk men om risken är låg behöver det inte vidtas skärpta åtgärder.¹⁴⁷ I båda de fall som redogjordes för i kapitel tre undersökte FI affärsförbindelser med kunder som kan medföra en hög risk. Korrespondentbankförbindelser var en av de förbindelser som granskades. Bankernas riskbedömningar av dessa bedömdes ha varit bristfälliga och kundkännedomsåtgärderna likaså.

5.2.3.4 Tidpunkt för kundkännedom

Frågan om när kundkännedom ska uppnås är ständigt aktuell och i direktivet görs det vissa förändringar. Förändringarna som görs är att kundkännedom som huvudregel ska uppnås innan en affärsförbindelse inleds eller en enstaka transaktion genomförs. Denna bestämmelse i EU-rätten är mer långtgående än FATF:s rekommendationer, i vilka det föreskrivs att kundkännedom ska uppnås innan eller under en transaktion genomförs eller affärsförbindelse inleds. I det tredje penningtvättsdirektivet ser regleringen likadan ut. Till båda regelverken finns det dock undantag, om det enbart föreligger en liten risk för penningtvätt och finansiering av terrorism och det

¹⁴⁶ SOU 2016:8 del 2, s. 250.

¹⁴⁷ Ibid, s. 252.

skulle störa den dagliga verksamheten, räcker det att kundkännedom uppnås vid affärsförbindelsens etablering. Att öppna konto hos bank utan att kundkännedsåtgärder vidtagits är ytterligare ett undantag i EU-bestämmelserna som får göras, om det finns skyddsåtgärder som förhindrar kontoinnehavaren att genomföra transaktioner innan identitetskontroll är genomförd.¹⁴⁸

I Sverige finns redan sedan tidigare krav på att identitetskontroll ska genomföras innan en enstaka transaktion genomförs eller en affärsförbindelse inleds. Även det undantag som återfinns i både FATF:s rekommendationer och EU direktiven är redan en del av den svenska penningtvättslagen, undantaget i EU-rätten som gäller vid öppnandet av bankkonto är dock inte tillämplig i svensk rätt. Detta på grund av en utredning som gjordes vid införandet av den nuvarande penningtvättslagen och den nya utredningen har bedömt att det inte finns något behov av att införa undantaget i den nya penningtvättslagen heller. Den nuvarande bestämmelsen överförs därför oförändrad till den nya lagen, bortsett från att tidpunkt för identitetskontroller av förmånstagare till livförsäkringar får en egen bestämmelse. Bestämmelsen om när identitetskontroll och kontroll av verklig huvudman ska genomföras flyttas också i lagen och placeras tidigare än idag. De kundkännedsåtgärder som ska vara genomförda är identitetskontroll och kontroll av verklig huvudman, de andra typerna av kundkännedom saknar reglering för vilken tidpunkt dessa ska genomföras. Varför det ser ut så i internationell rätt är oklart men i Sverige följer man dock dess exempel med motiveringen att man inte vill göra det för svårt för verksamhetsutövare med en för smal reglering.¹⁴⁹

5.2.3.5 Införande av register över verkliga huvudmän i juridiska personer

Som nämnt i avsnittet om åtgärder för kundkännedom så ingår att identifiera och kontrollera den verkliga huvudmannen. Utredningen föreslår att

¹⁴⁸ SOU 2016:8, s. 217 f.

¹⁴⁹ Ibid, s. 218 ff.

definitionen av verklig huvudman i den nya penningtvättslagen ska lyda: ”[...]fysisk person som ytterst äger eller kontrollerar en juridisk person eller fysisk person till vars förmån någon annan handlar”¹⁵⁰. Definitionen stämmer överens med både det tredje och det fjärde penningtvättsdirektivet. Den förändring som skett och som utredningen vill att Sverige ska följa är den mer detaljerade definitionen av vad verklig huvudman innebär. Verksamhetsutövaren ska kontrollera kundens ägarförhållanden och kontrollstruktur, om denna kontroll visar att kunden medför en högre risk för penningtvätt och finansiering av terrorism ska även aktieägaravtal eller bolagsavtal granskas.¹⁵¹

Det kan vara svårt att avgöra vem som är den verkliga huvudmannen. I det fjärde penningtvättsdirektivet finns en stor nyhet som innebär ett krav på ett centralt register över verkliga huvudmän i juridiska personer.¹⁵² Utredningen föreslår därför införandet av en ny lag som ska ”reglera upprättandet av ett register i syfte att förebygga penningtvätt och finansiering av terrorism”.¹⁵³ Det finns ett likande krav i FATF:s rekommendationer men det är inte lika långtgående som i direktivet.¹⁵⁴ En verksamhetsutövare kommer dock inte kunna förlita sig helt på detta register utan måste vidta egna åtgärder för att säkerställa vem som är den verkliga huvudmannen.¹⁵⁵ Enligt direktivet är det alla svenska juridiska personers skyldighet att veta vem dess verkliga huvudmän är och registrera detta i registret, samt vidarebefordra informationen till verksamhetsutövare och myndigheter.¹⁵⁶ Lagens syfte är att göra det lättare att ta reda på vem den verkliga huvudmannen är så att gärningspersoner inte kan gömma sig bakom juridiska personer.¹⁵⁷ Brå identifierade användandet av felaktiga identiteter som ett stort problem och föreslog införandet av register för att

¹⁵⁰ SOU 2016:8, s. 231, 1 st, 2 men.

¹⁵¹ SOU 2016:8, del 2, s. 243.

¹⁵² SOU 2016:8, s. 537 f.

¹⁵³ SOU 2016:8, del 2, s. 299.

¹⁵⁴ SOU 2016:8, s. 75.

¹⁵⁵ SOU 2016:8, del 2, s. 243.

¹⁵⁶ Ibid, s. 299.

¹⁵⁷ SOU 2016:8, s. 539.

lättare kontrollera personers identitet. FI:s beslut visade att bankernas kontroller av verkliga huvudmän var bristfälliga.

5.2.3.6 Person i politiskt utsatt ställning

Krav på åtgärder för att avgöra om kunden eller den verkliga huvudmannen är en PEP är viktiga eftersom PEP anses medföra en högre risk för penningtvätt och finansiering av terrorism. Det nuvarande bestämmelsen kommer att få en motsvarande bestämmelse i nya lagen och även i detta fall ska åtgärderna vara riskbaserade.¹⁵⁸ Nordea och Handelsbanken har enligt FI haft problem med att identifiera PEP och anpassa åtgärderna som vidtas efter risken som dessa anses utgöra. PEP-bestämmelserna innefattar både personen i politisk utsatt ställning, deras familjemedlemmar samt kända medarbetare. PEP anses dessutom medföra en förhöjd risk i 18 månader efter att denne avslutat sitt uppdrag, detta stämmer överens med tidigare lagstiftning. I direktivet är det 12 månader efter som personen ska anses vara en PEP. Efter dessa 18 månader ska det avgöras vilken risk som personen medför och om det fortsatt ska vidtas skärpta åtgärder. Vid riskbedömningen är det anknytningen till personens tidigare funktion som är i fokus vilket är en förändring från nuvarande lagstiftning.¹⁵⁹

5.2.3.7 Ny bestämmelse om överföring av medel

Kontoöverföringar innebär en stor risk enligt Brå och tillsammans med kontantuttag utgör dessa den största risken för brottrelaterad penninghantering i den finansiella sektorn.¹⁶⁰ En nyhet i det nya direktivet är krav på kundkännedom vid överföringar av medel.¹⁶¹ Detta ska komma att gälla vid enstaka transaktioner som överstiger 1 000 euro. Bakgrunden till detta är delvis FATF:s rekommendation om ”wire transfers”. Med denna

¹⁵⁸ SOU 2016:8 del 2, s. 245.

¹⁵⁹ Ibid, s. 253 ff.

¹⁶⁰ Brå Rapport 2015:22, s. 10.

¹⁶¹ Överföring av medel innebär i detta sammanhang transaktioner enligt artikel 3.9 i den reviderade förordningen om uppgifter som ska åtfölja överföringar av medel. Vilket innebär elektroniska transaktioner som tillhandahålls av en betaltjänstleverantör exempelvis överföringar med betalkort och autogiro.

reglering vill man vara säker på att kunna spåra överföringar av medel.¹⁶² Som tidigare nämnts är just överföringar av medel mellan olika konton ett vanligt sätt att försöka förvilla och dölja pengars ursprung. Genom att sätta krav på verksamhetsutövare att skaffa kundkännedom vid dessa transaktioner hoppas man lättare kunna upptäcka misstänkta transaktioner. Kravet gäller även om både mottagarkontot och avsändarkontot tillhör samma person, en sådan reglering finns inte i den nuvarande penningtvättslagen. Utredningen föreslår därför införandet av en ny bestämmelse i den nya penningtvättslagen som kommer att gälla verksamhetsutövare som tillhandhåller tjänster för överföringar av medel. Denna bestämmelse kommer från direktivet men det finns även i förordningen om uppgifter som ska åtfölja överföringar av medel. Enligt förordningen ska överföringar vara spårbara, man ska kunna se var överföringen kommer ifrån och vart den är på väg. Direktivet däremot handlar om att verksamhetsutövare ska vidta åtgärder för kundkännedom och för både direktivet och förordningen gäller detta för transaktioner över 1 000 euro.¹⁶³

5.2.3.8 Verksamhetsutövare som tillhandahåller speltjänster

Spelsektorn är utsatt för att utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism enligt Brå. Utredningen föreslår att kravet på kundkännedom utökas till att omfatta samtliga verksamhetsutövare som tillhandahåller speltjänster. Tidigare omfattades bara casinoverksamhet. Kundkännedom ska enligt förslaget uppnås vid enstaka transaktioner eller sammanhängande transaktioner som tillsammans överstiger 2 000 euro. Transaktioner i denna mening innefattar utbetalning av vinster och betalning av insatser. Bestämmelsen är ny i det fjärde penningtvättsdirektivet och är mer långtgående än FATF:s rekommendationer. Denna bestämmelse ska specifikt rikta in sig på verksamhetsutövare som tillhandahåller speltjänster men dessa verksamhetsutövare ska också uppnå kundkännedom i de

¹⁶² SOU 2016:8 s. 208.

¹⁶³ Ibid, s. 208 f.

situationer som är gemensamma för alla verksamhetsutövare.¹⁶⁴ Utredningen vill med bakgrund av detta införa en bestämmelse i den nya penningtvättslagen som motsvarar den nya bestämmelsen i EU:s fjärde penningtvättsdirektiv.

5.2.3.9 Kundkännedom vid kontanthantering

Kontanthandel medför stora risker för penningtvätt och terrorfinansiering eftersom det försvårar möjligheterna att spåra och upptäcka var pengarna kommer ifrån eller var de tar vägen. Brå bedömer att kontanter tillsammans med överföringar av medel utgör den största risken för brottsrelaterad penningtvätt i den finansiella sektorn.¹⁶⁵ På denna punkt skärper EU beloppsgränser för kontanter i det nya direktivet och sätter en lägre gräns än vad FATF rekommenderar, FATF rekommenderar fortsatt en gräns på 15 000 euro.¹⁶⁶ EU:s gräns sänks från 15 000 euro till 10 000 euro och utredningen vill att Sverige i den nya penningtvättslagen går ännu längre och bestämmer beloppet till 5 000 euro, i jämförelse med det dagens 15 000 euro.¹⁶⁷ Beloppen gäller för kontanttransaktioner, antingen kontanter som betalas ut eller som tas emot av dem som yrkesmässigt handlar med varor. Överstiger transaktionen, eller transaktioner som verkar ha ett samband, denna gräns ska verksamhetsutövaren genomföra kundkontroll. Vid enstaka korttransaktioner gäller inte detta men vid kontanthandel som även understiger 5 000 euro ska verksamhetsutövare göra en kundkontroll om det finns misstanke om penningtvätt eller finansiering av terrorism.¹⁶⁸

5.2.3.10 Begränsning av undantag för klientmedelskonto

Utredningen föreslår att klientmedelskonto i den nya lagen ska definieras som ”*gemensamma konton som förvaltas av advokater eller biträdande*

¹⁶⁴ Ibid, s. 210 f.

¹⁶⁵ Brå Rapport 2015:22, s. 10.

¹⁶⁶ FATF rekommendation 10 (ii), interpretative note to recommendation 10, p 22

¹⁶⁷ Lag (2009:62), kap 1 §2 p 16.

¹⁶⁸ SOU 2016:8, s. 211.

jurister på advokatbyrå".¹⁶⁹ I den nuvarande lagen heter det ”*gemensamma konton som förvaltas av advokater eller andra oberoende jurister*”¹⁷⁰, utredningen vill med den nya utformningen precisera begreppet klientmedelskonto. Dessa konton utgör ett undantag från kravet på att kontrollera den verkliga huvudmannen. Det är en av anledningarna till att klientmedelskonto utgör en risk för att utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism. I direktivet vill man begränsa undantaget från kravet på att kontrollera den verkliga huvudmannen till fall där risken bedöms vara låg. Om risken bedöms som låg och undantaget är tillämpligt ska dock den verkliga huvudmannens identitet kunna göras tillgänglig på begäran.¹⁷¹ Klientmedelskonto är relevanta i rådgivarsektorn och bedöms av Brå utgöra en hög risk för att utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism.

5.2.3.11 Konsekvenser av bristande kundkännedom

Konsekvenserna av att kundkännedom inte uppnås är de samma i det fjärde penningtvättsdirektivet som i det tredje. Detta innebär att bestämmelserna i svensk rätt som reglerar konsekvenserna av att inte uppnå kundkännedom fortsatt stämmer överens med Sveriges internationella åtaganden och kommer att föras över oförändrade till den nya penningtvättslagen.¹⁷² Det innebär att om en verksamhetsutövare inte kan uppnå tillfredställande kundkännedom ska en affärsförbindelse inte inledas eller en transaktion inte genomföras. Om risken för penningtvätt är låg och det skulle störa verksamhetens normala gång om åtgärder för kundkännedom vidtogs innan affärsförbindelsen etablerades, så kan kundkännedomsåtgärderna skjutas upp till efter etableringen.¹⁷³ Om en affärsförbindelse med bakgrund av detta redan inletts ska denna avslutas om det inte går att uppnå kundkännedom.¹⁷⁴ Om det går att uppnå kundkännedom i efterhand avseende en affärsförbindelse som etablerats med stöd av 2 kap 7 § 2 st, kan

¹⁶⁹ SOU 2016:8 del 2, s. 262.

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² SOU 2016:8, s. 221.

¹⁷³ Lag (2009:62), 2 kap 9 § 2 st

¹⁷⁴ SOU 2016:8, s. 222.

detta läka bristen och måste således inte avslutas.¹⁷⁵ I vissa fall har verksamhetsutövare en skyldighet att ingå avtal med en kund, detta kallas kontraheringsplikt. Denna plikt kommer dock fortsatt inte att gå före skyldigheten att inte ingå affärsförbindelser eller genomföra transaktioner om det finns misstanke om penningtvätt eller terrorfinansiering.¹⁷⁶

5.2.4 Granskning och rapportering

Verksamhetsutövares skyldigheter att granska transaktioner har tagits upp i både kapitel två och tre. I den nuvarande lagen är det transaktioner som ska granskas för att på så sätt kunna upptäcka om en transaktion verkar misstänkt. Utredningen föreslår att granskning ska göras av aktiviteter istället för transaktioner. Banker ska till exempel leta efter avvikelser från det normala eller aktiviteter som av någon anledning sticker ut. Kundkännedom kan vara ett sätt att kunna bestämma vad som är normalt för kunden och den riskbaserade ansatsen ska även fortsättningsvis ligga till grund för granskningen.¹⁷⁷

Om en verksamhetsutövare misstänker penningtvätt eller finansiering av terrorism eller avstår från att ingå en affärsförbindelse på grund av misstanke om det ska misstanken rapporteras till polismyndigheten. Utredningen anser att anmälningar inte har gjorts i tillräckligt stor utsträckning men avstår ändå från att ändra i den nuvarande bestämmelsen.¹⁷⁸ Den finns en bestämmelse om straff för att underlåta att rapportera misstankar, den byts ut mot administrativa sanktioner i den nya lagen.¹⁷⁹ Nordea har inte granskat transaktioner på ett tillfredställande sätt och Handelsbanken granskningar har inte varit riskanpassade, samt att båda bankerna har brutit i sin dokumentationsskyldighet. Enligt Brå kan pengar som redan finns på konton inte upptäckas vid insättning och därför är största chansen att upptäcka det vid kontantuttag och överföringar mellan konton.

¹⁷⁵ SOU 2016:8, s. 226.

¹⁷⁶ SOU 2016:8, s. 224.

¹⁷⁷ Ibid, s. 291 f.

¹⁷⁸ Ibid, s. 223.

¹⁷⁹ Ibid, s. 292.

Kravet på granskning spelar en viktig roll för att kunna upptäcka misstänkta transaktioner.

5.2.5 Finansiering av terrorism

Den första april 2016 träder ändringar i *lagen om finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall*¹⁸⁰ och *lagen om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet*¹⁸¹ i kraft. Utredningen vill utöka det straffbara området vad gäller finansiering av terrorism i penningtvättslagen så att den stämmer överens med dessa ändringar. Den föreslagna ändringen skulle i enlighet med de nya lagförslagen innebära en kraftig utvidgning av det straffbara området. Utredningen anser att en sådan utvidgning skulle innebära att Sverige lever upp till både FATFs rekommendationer och FNs resolution.¹⁸²

I den nuvarande lydelsen är det straffbart att ”*samla in, tillhandahålla eller ta emot pengar eller annan egendom i syfte att egendomen ska användas eller med vetskap om att den är avsedd att användas för att begå särskilt allvarlig brottslighet*”¹⁸³. Ändringarna skulle innebära ett tillägg om att det även är straffbart att finansiera ”*en person eller en sammanslutning av personer som begår särskilt allvarlig brottslighet eller gör sig skyldig till försök, förberedelse, stämpling eller medverkan till sådan brottslighet*”.¹⁸⁴

¹⁸⁰ SFS 2016:94.

¹⁸¹ SFS 2016:95.

¹⁸² SOU 2016:8, s. 119.

¹⁸³ Lag (2009:62), 1 kap 5 § 1 st 4 p.

¹⁸⁴ SOU 2016:8, s. 118 f.

6 Sammanfattande jämförelse

För att avsluta och sammanfatta avhandlingskapitlet har jag gjort en tabell som jämför gällande rätt, besluten från FI avseende Nordea och Handelsbanken, Brå:s rapport om brottsrelaterad penninghantering samt förslaget till en ny penningtvättslag SOU 2016:8. Tabellen är begränsad till de förändringar och skillnader som finns mellan dessa.

	Gällande rätt	FI:s Beslut	Brå 2015:22	SOU 2016:8
Den riskbaserade ansatsen	Grundläggande och av stor vikt.	Bristande riskbedömningar.		Ska förstärkas ytterligare, ges större utrymme och innebörden förtydligas.
Krav på kundkännedom				
Obligatoriska åtgärder	<i>Grundläggande kundkännedom.</i>			<i>Åtgärder för kundkännedom.</i>
Förenklade åtgärder	I vissa angivna situationer som normalt anses utgöra låg risk kan verksamhetsutövare tillämpa förenklade åtgärder.			Får endast förekomma om det är konstaterat att risken för penningtvätt och terrorfinansiering är låg och samtliga villkor som ställs upp i bestämmelsen är uppfyllda.
Skärpta Åtgärder	<u>Korrespondentbankförbindelser</u> Presumtion för hög risk men vid låg risk behöver det inte vidtas skärpta åtgärder.	<u>Korrespondentbankförbindelser</u> Riskbedömningar och kundkännedomsåtgärder bristfälliga.		<u>Korrespondentbankförbindelser</u> Ska alltid anses utgöra en hög risk och skärpta åtgärder ska alltid vidtas.
Verklig huvudman	<i>Fysisk person som ytterst äger eller kontrollerar en juridisk eller fysisk person till vars förmån någon annan handlar.</i>		Användandet av felaktiga identiteter är ett stort problem. Föreslår införande av fler register.	Upprättande av ett register i syfte att förebygga penningtvätt och finansiering av terrorism.
Speltjänster	Casinoverksamhet.		Utgör en stor	Alla

			risk.	verksamhetsutövare som tillhandahåller speltjänster.
Kontanter	Kundkännedom-åtgärder ska vidtas vid transaktioner över 15 000 euro.		Bedöms utgöra en utav de största riskerna för brottsrelaterad penninghantering.	Kundkännedom-åtgärder ska vidtas vid transaktioner över 5 000 euro.
Överföring av medel			Bedöms utgöra en utav de största riskerna för brottsrelaterad penninghantering.	NY! Kundkännedom-åtgärder ska vidtas vid enstaka transaktioner som överstiger 1 000 euro.
Klientmedelskonto	<i>Gemensamma konton som förvaltas av advokater eller biträdande jurister på advokatbyrå.</i> Undantag från kravet på kontroll av den verkliga huvudmannen.			<i>Gemensamma konton som förvaltas av advokater eller andra oberoende jurister.</i> Endast undantag från kravet på kontroll av den verkliga huvudmannen när risken bedöms som låg.
Tidpunkt för kundkännedom	Innan en affärsförbindelse inleds eller en enstaka transaktion genomförs.			Innan en affärsförbindelse inleds eller en enstaka transaktion genomförs.
Konsekvenser av bristande kundkännedom	En affärsförbindelse ska inte inledas eller en transaktion inte genomförs.			En affärsförbindelse ska inte inledas eller en transaktion inte genomförs.
PEP	Ska anses medföra en hög risk i minst 18 månader efter slutat vara PEP, eller tills personen inte anses medföra en högre risk.			Riskbedömningen ska göras utifrån anknytningen till personens tidigare funktion.

Granskning och rapportering	Granskning av transaktioner.	Nordea har inte granskat transaktioner på ett tillfredställande sätt och Handelsbankens granskningar har inte varit riskanpassade, samt att båda bankerna har brustit i sin dokumentations-skyldighet.		Granskning av aktiviteter.
Finansiering av terrorism	<i>Den som samlar in, tillhandahåller eller tar emot pengar eller annan egendom i syfte att egendomen ska användas eller med vetskap om att den är avsedd att användas för att begå särskilt allvarlig brottslighet.</i>			<i>Den som samlar in, tillhandahåller eller tar emot pengar eller annan egendom i syfte att egendomen ska användas eller med vetskap om att den är avsedd att användas</i> <i>1. för att begå särskilt allvarlig brottslighet, eller</i> <i>2. av en person eller en sammanslutning av personer som begår särskilt allvarlig brottslighet eller gör sig skyldig till försök, förberedelse, stämpling eller medverkan till sådan brottslighet.</i>

7 Analys

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka förslaget till en ny penningtvättslag och jämföra med tidigare lagstiftning. I analysen kommer de förändringar som utredningen föreslagit diskuteras med bakgrund av gällande rätt, Brå:s rapport om brottsrelaterad penninghantering och FI:s beslut gällande Nordea och Handelsbanken.

7.1 En utökad riskbaserad ansats

Den kritik som FI riktade mot Nordea och Handelsbanken i sina beslut handlade till stor del om bankernas bristande riskbedömningar. Om det nya lagen träder i kraft kommer den riskbaserade ansatsen få ännu större utrymme och ställa stora krav på bankerna. Utredningen vill även att det i lagen görs tydligare vad en riskbedömning innebär. Riskbedömningar ska fortsatt ligga till grund för de åtgärder som vidtas och det ska finnas en tydlig koppling mellan risk och åtgärder. Tydliggörandet kan göra det lättare för bankerna att tillämpa ett riskbaserat förhållningssätt. Att sätta upp tydligare krav på vad som förväntas av verksamhetsutövare tror jag kan leda till en mer förutsägbar lagstiftning och förhoppningsvis att banker blir bättre på att genomföra riskbedömningar. Detta i sin tur kan förhoppningsvis göra det lättare att upptäcka och på sikt minska penningtvätten.

7.2 Fler situationer kommer att kräva kundkännedomsåtgärder

Begränsning av möjligheten att tillämpa förenklade åtgärder till situationer där risken bedöms som låg, visar tydligt på det ökade kravet på en riskbaserad ansats som föreslås i den nya lagen. Med den nuvarande lagstiftningen kan kunder som slentrianmässigt bedöms medföra en låg risk undvika fullständiga kundkännedomsåtgärder, vilket gör det svårare för verksamhetsutövare att upptäcka misstänkta transaktioner.

Korrespondentbankförbindelser var ett av de områden som FI granskade vid sin undersökning av storbankernas efterlevnad av penningtvättslagen. Riskbedömningarna som bankerna gjort bedömdes vara bristfälliga och kundkännedomsåtgärderna likaså. I fortsättningen behöver bankerna dock inte fundera på vilken risk correspondentbankförbindelser utgör. I den nuvarande regleringen föreligger en presumtion för att correspondentbankförbindelser medför en hög risk. Enligt det nya lagförslaget ska correspondentbankförbindelser istället alltid anses utgöra en hög risk och skärpta åtgärder ska vidtas. Det blir tydligare och mer förutsägbart men ställer också stora krav på verksamhetsutövaren som alltid ska vidta skärpta åtgärder vid dessa förbindelser.

Kontanter betydelse minskar, i takt med att korthandeln ökar, men innebär fortfarande en stor risk för penningtvätt och finansiering av terrorism. Brå bedömer kontanter som en av de största riskerna för brottsrelaterad penninghantering i den finansiella sektorn. Utredningen föreslår att verksamhetsutövare ska genomföra en kundkontroll vid transaktioner över 5 000 euro, istället för den nuvarande regleringens 15 000 euro. Det gör det lättare att upptäcka misstänkta transaktioner av mindre summor än vad som är möjligt idag.

Överföringar av medel utgör tillsammans med kontanter en av de största riskerna för brottsrelaterad penninghantering i den finansiella sektorn enligt Brå. Brå:s bedömning av den höga risken delas av utredningen som föreslår en ny bestämmelse som skulle innebära att verksamhetsutövare ska vidta åtgärder för kundkännedom vid överföringar av medel som överstiger 1 000 euro. Även en reviderad EU-förordning som tar sikte på att överföringar av medel ska vara spårbara implementeras. Dessa ändringar kommer förhoppningsvis att öka möjligheterna att upptäcka oegentligheter vid överföringar. Bestämmelsen är viktig med bakgrund av det redan stora, och ständigt ökande, antalet överföringar som görs. 1 000 euro är dock en låg gräns vilket kommer innebära att många transaktioner omfattas, vilket ännu

en gång tvingar bankerna till kundkännedsåtgärder i ytterligare situationer.

Brå bedömer att verksamhetsutövare som bedriver spelverksamhet är utsatta för risker och penningtvättslagen föreslås i fortsättningen omfatta i stort sätt alla spelaktörer. I den nuvarande regleringen är det endast casinon som ska uppnå kundkännedom. Det innebär att fler aktörer blir rapporteringsskyldiga och behöver vidta åtgärder för kundkännedom vid transaktioner över 2 000 euro. Genom att utöka de verksamhetsutövare som omfattas av kravet på kundkännedom ökar också möjligheten att upptäcka misstänkta transaktioner.

Att det används felaktiga identiteter vid brottsrelaterad penninghantering är vanligt enligt Brå och de föreslår därför införande av fler register för att kunna kontrollera vem som står bakom affärer och försvåra för gärningspersoner att gömma sig bakom bulvaner. FI:s beslut visade också på stora brister i bankernas kontroller av verkliga huvudmän. Utredningen vill upprätta ett register över verkliga huvudmän i enlighet med kravet i det fjärde penningtvättsdirektivet. Det är problematiskt och det kan vara tidskrävande att kontrollera den verkliga huvudmannen vilket jag tror kan leda till att kontrollerna blir bristfälliga. Bristande kontroll av verklig huvudman ökar sårbarheten för penningtvätt och finansiering av terrorism. Ett register som det föreslagna tror jag är ett steg i att försöka underlätta att bedöma den verkliga huvudmannen. Det ska dock än en gång påpekas att verksamhetsutövare inte kan förlita sig fullständigt på detta register, utan har själva det yttersta ansvaret och kommer att behöva genomföra egna kontroller. Registret tros innebära en stor kostnad, om fördelarna med ett sådant register är värt det återstår att se.

Klientmedelskonto är relevanta i rådgivarsektorn och bedöms av Brå utgöra en hög risk för att utnyttjas för penningtvätt och finansiering av terrorism. En anledning till att klientmedelskonton är attraktiva för brottsrelaterad penninghantering är att de utgör ett undantag från kravet på kontroll av den

verkliga huvudmannen. Utredningen vill nu begränsa detta undantag till situationer som utgör en låg risk. Denna begränsning tror jag skulle kunna minska klientmedelskontons attraktivitet för brottsrelaterad penninghantering.

7.3 Granskning av aktiviteter

Utredningen föreslår att granskning ska göras av aktiviteter istället för transaktioner. Till exempel banker ska då leta efter avvikelser från det normala eller aktiviteter som av någon anledning sticker ut. Nordea har inte granskat transaktioner på ett tillfredställande sätt och Handelsbanken granskningar har inte varit riskanpassade, samt att båda bankerna har brustit i sin dokumentationsskyldighet. Enligt Brå kan pengar som redan finns på konton inte upptäckas vid insättning, därför är den största chansen att upptäcka det vid kontantuttag och överföringar mellan konton. Om banken blir bättre på att granska och kartlägga avvikande situationer kan möjligheterna att upptäcka misstänkt penningtvätt öka.

7.4 Övriga aspekter

Efter Handelsbankens och Nordeas överträdelser av penningtvättslagen gjordes ändringar i lag om bank- och finansieringsrörelse. Ändringen innebär att banker som inte följer penningtvättslagen kan få betydligt högre straffavgifter än tidigare. Nordea fick betala den maximala straffavgiften på fem miljoner kronor. Maxbeloppet har nu tagits bort vilket betyder att Nordeas straffavgift hade kunnat uppgå till 5,94 miljarder kronor, vilket motsvarar tio procent av Nordeas omsättning 2014. Detta tror jag är ett mycket effektivt sätt att få bankerna att följa penningtvättslagen. De nya straffavgifterna är betydligt mer kännbara för en storbank som Nordea.

Ekobrott genererar mest pengar till brottsrelaterad penninghantering enligt Brå. De anser att mycket fokus fortfarande läggs på organiserad brottslighet. De föreslår gemensamma insatser för att minska ekobrotten och på så sätt minska de illegala pengarna som cirkulerar.

Företag identifierar Brå som centrala för brottsrelaterad penninghantering i alla sektorer och vill att det ska göras en bättre kartläggning av hur företag riskerar att utnyttjas. Kunskapen kring penningtvätt i allmänhet behöver också öka genom arbete med att försöka förstå den kriminella ekonomin. Anmälningar om misstänkt penningtvätt i Sverige är få och Brå tror delvis att det beror på att reglerna är svåra att följa. I förslaget till den nya penningtvättslagen kommer det att göras förtydligande på många områden som förhoppningsvis kan göra det lättare att förstå och tillämpa lagen på rätt sätt.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

En praktisk vägledning och kommentar, Vällingby 2010

Grahn, Lundén, Madstedt och Wendleby, Åtgärder mot penningtvätt m.m.

Jareborg, Rättsdogmatik som vetenskap, SvJT 2004.

Korling och Zamboni, (Jan Kleinman), Juridisk metodlära, Lund 2013.

Mellqvist, .Om tro, tyckande och vetande- Högsta domstolens värdering av utsagor, SvJt 2013.

Ulväng, Brottsbekämpning, rättssäkerhet och integritet — vad är det som har hänt och vad skall vi göra?, SvJt 2007.

Zila, Om rättssäkerhet, SvJt 1990.

Offentligt tryck

Sverige

Statens offentliga utredningar

SOU 2004:297 Frågor om förmyndare och ställföreträdare för vuxna.

SOU 2007:23 Genomförande av tredje penningtvättsdirektivet.

SOU 2012:12 Penningtvätt – kriminalisering, förverkande och dispositionsförbud.

SOU 2016:8 Ytterligare åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism, Fjärde penningtvättsdirektivet – samordning – ny penningtvättslag – m.m. Del 1 och 2.

Kommittédirektiv

Dir. 2014:140 Nya regler om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism.

Propositioner

Prop. 2013/14:121 En effektivare kriminalisering av penningtvätt.

Myndighetspublikationer

Brottsförebygganderådets (Brå) Rapport 2011:4 – Rapportering och hantering av misstänkta transaktioner.

Brottsförebygganderådets (Brå) Rapport 2015:22 – Penningtvätt och annan penninghantering

Penningtvätt – En nationell riskbedömning.

Rikskriminalpolisen. Finanspolisens årsrapport 2014.

Föreskrifter

The Financial Action Task Force (FATF) Recommendations, February 2012 - International standardson combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation

Europeiska unionen

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2015/847 av den 20 maj 2015 om uppgifter som ska åtfölja överföringar av medel och om upphävande av förordning (EG) nr 1781/2006

Europaparlamentets och rådets direktiv 2015/849 av den 20 maj 2015 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt eller finansiering av terrorism, om ändring av Europaparlamentets och rådets förordning nr 648/2012 och om upphävande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG och kommissionens direktiv 2006/70/EG.

Övrigt

Frisell, Malin, Fällande dom till varje pris?, Examensarbete, Lund VT 2015.

Elektroniska källor

FATF

<http://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/#d.en.11223>

Hämtad 2016-03-02.

<http://www.fatf-gafi.org/about/>

Hämtad 2016-03-05.

<http://www.fatf-gafi.org/about/membersandobservers/>.

Hämtad 2016-03-10.

Svenska bankföreningen

<http://www.penningtvatt.se>

Hämtad 2016-04-20.

Nordea

<http://www.nordea.com/en/about-nordea/>.

Hämtad 2016-03-02

EU

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sv/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.12.6.html

Hämtad 2016-05-10.

Rättsfallsförteckning

Finansinspektionens beslut 2013-04-15, FI Dnr 12-7237.

Finansinspektionens beslut 2015-05-18, FI Dnr 13-1783.

Finansinspektionens beslut 2015-05-18, FI Dnr 13-1784.